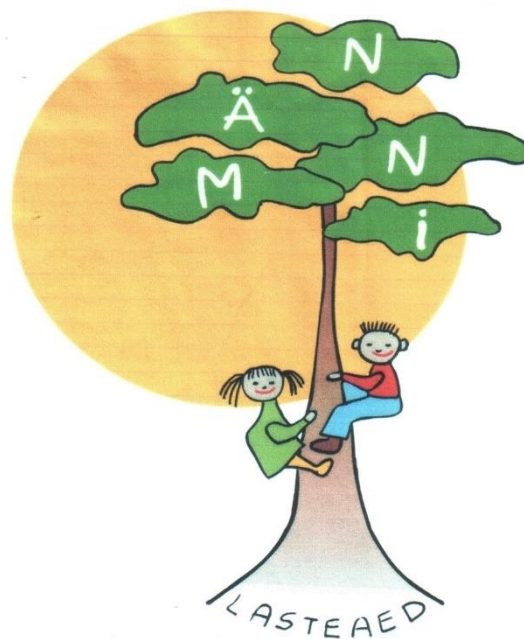

Kinitatud direktori käskkirjaga

nr1-11p/7 4.september 2020

KOHILA LASTEAEDE MÄNNI ÕPPEKAVA

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. LASTEASUTUSE LIIK JA ERIPÄRA.....	6
2. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGID.....	6
3. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PÕHIMÕTTED.....	7
4. TÄISKASVANU ROLL ARENGUKESKKONNA LOOMISEL MEIE LASTEAIAS	8
5. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PLANEERIMINE	8
6. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KORRALDUS.....	8
7. LASTEAIATEGEVUSKAVA	9
8. RÜHMATE TEGEVUSKAVAD.....	10
9. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 3-AASTASELT	11
ÜLDOSKUSED.....	11
9.1. ÕPISISU	12
VALDKOND: MINA JA KESKKOND.....	12
VALDKOND: KEEL JA KÕNE	14
VALDKOND: MATEMAATIKA.....	15
VALDKOND: KUNST	15
10. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 4-AASTASELT	16
ÜLDOSKUSED.....	16
10.1. ÕPISISU	18
VALDKOND: MINA JA KESKKOND.....	18
VALDKOND: KEEL JA KÕNE	23
VALDKOND: MATEMAATIKA.....	24
VALDKOND: KUNST	25
11. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 5-AASTASELT	27
ÜLDOSKUSED.....	27

11.1. ÕPISISU	29
VALDKOND: MINA JA KESKKOND.....	29
VALDKOND: KEEL JA KÕNE	35
VALDKOND: MATEMAATIKA.....	37
VALDKOND: KUNST	39
12. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 6-AASTASELT	41
ÜLDOSKUSED.....	41
12.1 ÕPISISU	42
VALDKOND: MINA JA KESKKOND.....	42
VALDKOND: KEEL JA KÕNE	49
VALDKOND: MATEMAATIKA.....	51
VALDKOND: KUNST	52
13. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 7-AASTASELT EHK KOOLIVALIMINEVA LAPSE EELDATAVAD ARENGUTULEMUSED	54
ÜLDOSKUSED.....	54
13.1. ÕPISISU	56
VALDKOND: MINA JA KESKKOND.....	56
VALDKOND: KEEL JA KÕNE	63
VALDKOND: MATEMAATIKA.....	65
VALDKOND: KUNST	67
14. VALDKOND: LIIKUMINE 3-7AASTASED LAPSED	69
15. VALDKOND: MUUSIKAÕPETUS 3-7AASTASED LAPSED.....	74
16. LAPSE ARENGU ANALÜÜSIMISE JA HINDAMISE PÕHIMÕTTED NING KORRALDUS	80
16.1. LAPSE ARENGU JÄLGIMINE	80
16.2. LAPSE ARENGU HINDAMISE PÕHIMÕTTED JA ANALÜÜSIMISE MEETODID	80

16.3. INFO VAHENDAMINE JA TAGASISIDE ANDMINE LAPSE ARENGU KOHTA	83
16.4. LAPSE ARENGUMAPP	84
17. KOOLIVALMIDUS, SELLE HINDAMINE JA TOETAMINE	85
17.1. KOOLIVALMIDUS	85
17.2. KOOLIVALMIDUSE HINDAMINE	85
17.3. KOOLIKOHUSTUSE EDASILÜKKAMINE	86
17.4. KOOLIKOHUSTUSLIKUSTE EAST VAREM KOOLI	87
17.5. KOOLIVALMIDUSKAART	87
18. ERIVAJADUSTEGA LAPSE ARENGU TOETAMISE PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS	88
18.1. ERIVAJADUSTEGA LAPS	88
18.2. VARAJANE SEKKUMINE	89
18.3. ERIVAJADUSTEGA LAPSE TOETAMINE	91
18.4. HEV KOORDINAATORI TÖÖ	92
18.5. ERIPEDAGOOGILINE TÖÖ	94
18.6. LOGOPEEDILINE TÖÖ	95
18.7. MITTE-EESTI KODUKEELEGA LASTE EESTI KEELE ÕPE	96
19. LAPSEVANEMAGA KOOSTÖÖ PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS	99
20. ÕPPEKAVA UUENDAMINE JA TÄIENDAMINE	100
LISA 1. KUUPLAAN	101
LISA 2. INDIVIDUAALNE ARENDUSKAVA	102
LISA 3. KOHILA LASTEAED MÄNNI KOOLIVALMIDUSKAART	104

SISSEJUHATUS

*SUURTE MÄNDIDE VAHEL ON MAJA,
MIDA ME TEISTEGA SEGI EI AJA.
SIIN ON MEIL HUVITAV, LAHE JA ÕDUS,
LASTEAED "MÄNNI" – SEE ONGI KUI KODU.*

Kohila lasteaed Männi on toredate traditsioonidega kaasaegne lasteaed. Toetame perekonda lapse kasvatamisel ja arendamisel, luues võimalused järjepidevaks õppimiseks mängu kaudu. Meie põhiväärtused on:

- laps – lasteaia tähtis just, loodus, loovus lapse lust;
- igäihe olulisus – aktsepteerime ja hoolime üksteisest, arvestame erinevusi ja peame kinni kõigist kokkulepitud reeglitest;
- pidev areng ja õppimine – meie lasteaia on head tingimused pidevaks arenguks nii lastel kui ka täiskasvanutel;
- positiivne ellusuhtumine – "imed juhtuvad nendega, kes neisse usuvad", meie usume.

Õppekava on dokument, mille alusel toimub Kohila Männi lasteaia õppe-kasvatustegevus ning mille aluseks on koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008).

1. LASTEASUTUSE LIIK JA ERIPÄRA

Kohila Männi lasteaed on 8-rühmaline lasteaed 2-7-aastastele lastele Kohila alevis.

Lasteaed lähtub oma tegevuses koolieelse lasteasutuse seadusest ja lasteaia põhimäärusest.

Kohila lasteaed Männis on vanuselised-, sobitus- või liitrühmad:

Mesimummid, Muumid, Siilipere, Mõmmi, Liblikad, Lepatriinud, Oravad ja Jänkud. Rühmades on kuni 21 last.

Kooliks ettevalmistamiseks kasutatakse 6-7a laste rühmades „Lapse oma aabitsa” koostamise meetodikat. Männi Lasteaias osaletakse programmides: MTÜ Lastekaitseliidu projekt „Kiusamisest vaba lasteaed”, “Roheline Kool”, “Samm sammult”. Lisaks võetakse osa lühiajalisematest loodus- ja keskkondateemalistest projektidest.

2. ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuse EESMÄRGID

- 1) Lapsed on omandanud piisavad õpioskused, et koolis hakkama saada.
- 2) Lapsed on tutvunud ümbritseva sotsiaalse- ja tehiskeskkonnaga ning lähemalt Kohila ümbruskonna loodusega.
- 3) Lapsed on iseseisvad, loovad ja oskavad teha valikuid.
- 4) Lapsed käituvad viisakalt ja austavad vanemaid inimesi.
- 5) Muukeelsed lapsed omandavad eesti keele suhtlustasandil ja jätkavad soovi korral õpinguid eestikeelses koolis.
- 6) Lapsed on kehaliselt aktiivsed ja saavad aru tervise hoidmise tähtsusest.
- 7) Lapsed oskavad kasutada õppevahendeid otstarbekalt ja turvaliselt (sealhulgas IKT-vahendeid).

SELLEKS VÕIMALDAME LAPSELE ARENGUT SOODUSTAVA KESKKONNA, KUS:

- lapsel on meie lasteaias turvaline olla ja talle tagatakse piisaval hulgal eduelamusi;
- lapses säilib tema loomulik huvi ja rõõm hankida uusi teadmisi ümbritsevast elust;
- lapsest kasvab aktiivne, õppiv ja vastutusvõimeline eesti poiss/tüdruk;
- laps on tegevustes aktiivne, tunneb huvi õppimise vastu ning käitub vastutustundlikult väärtustades Eesti kultuuri ja traditsioone;
- laps oskab otsustada ja teha valikuid;
- laps omandab head käitumisreeglid ja arvestab nendega igapäevaelus;

- lapsel kujuneb positiivne minapilt;
- laps omandab põhilised eneseteenindamisoskused;
- laps hoolitseb oma ja teiste tervise eest;
- laps väärtustab oma kodu, perekonda ja kodumaad;
- laps omandab eakohasel tasemel põhiteadmisi ja –vilumusi õppekava poolt määratletud valdkondades.

3. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PÕHIMÕTTED

- 1) Lapsed õpivad mängides, näideldes, ehitades, katsetades, vaadeldes, uurides, lugedes, kirjutades. Tegevuste planeerimisel lähtutakse põhilistest didaktika printsiipidest: mängulise ja aktiivse õppimise printsiip; eluläheduse printsiip; huvitavuse printsiip; jõukohasuse printsiip; näitlikkuse printsiip.
- 2) Järjepidevuse printsiibi arvestamine: lähemalt kaugemale, kergemalt raskemale, lihtsamalt keerulisemale.
- 3) Printsiibi rakendamine:
  - mida laps kuuleb, selle ta unustab;
  - mida laps näeb, seda ta mäletab;
  - mida laps tunneb, seda ta teab;
  - mida laps teeb, seda ta oskab.
- 4) Lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine.
- 5) Kodumaa ja kodukoha kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teisest rahvusest lasteaias käivate laste kultuuritaustaga arvestamine.
- 6) Õpetajad arvestavad lastevanemate soovide ja kasvatusväärtustega ning teevad lapse arenguks koduga tihedat koostööd.
- 7) Koostöö kooliga, liiklusala spetsialistidega, meditsiini töötajatega, raamatukogu ja Keskkonnahariduskeskusega.
- 8) Üldõpetusliku tööviisi rakendamine, temaatika valikul arvestatakse laste huvi, rahvakalendri tähtpäevi ja aastaaegu.
- 9) Hommikuringid rühmades, milles sisuks on päeva sündmuste arutamine ning planeerimine koos lastega; päeva, kuude ja aastaegade pideva muutumise tajumine ning määramine.

4. TÄISKASVANU ROLL ARENGUKESKKONNA LOOMISEL MEIE LASTEAIAS

- 1) Kohila lasteaed Männi personal on lasteaias laste jaoks, luues võimalused lapse arengu toetamiseks.
- 2) Õpetaja koos assistentidega loob rühmas lapsele sõbraliku ja turvalise keskkonna, kus laps tunneb rõõmu, eduelamust, hoolivust, soojust, julgust ning tal oleks vaheldusrikkad tegutsemise ja arenemise võimalused.
- 3) Õpetaja toetab ja abistab lapsevanemat oma lapse kasvatamisel ja õpetamisel, nõustades lapsevanemat pedagoogilisest aspektist, andes tagasisidet ainult tema lapse kohta, tagades teiste laste privaatsuse.
- 4) Igas rühmas on lastele loodud võimalused nii üksi- kui grupimänguks. Rühmades on erinevad tegevuskeskused, millega tagatakse, et lapsed saavad tegutseda lähtuvalt oma huvidest.

5. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PLANEERIMINE

- Õppe- ja kasvatustegevuse sisu on vastavalt vanusele ära toodud õppekavas. Selle rakendamiseks koostab õpetaja iga kuu viimaseks reedeks järgmise kuu tegevuskava (LISA 1), milles on planeeritud kuu õppe-kasvatustegevuse eesmärgid, sisu, temaatika ja tegevused. Rühmapäevik on elektrooniline ja asub ELIIS keskkonnas, kus õpetaja teeb iga päev läbiviidud õppe-kasvatustegevuste kohta sissekande ja analüüsib läbiviidud tegevusi.
- Muusikaõpetaja, liikumisõpetaja, eripedagoog, logopeed, ja tugiisikud teevad lastega tegeledes märkmeid elektroonilisse päevikusse.

6. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KORRALDUS

- Männi lasteaias toimub õppe-kasvatustegevus lasteaias õppekava alusel.
- Õppeaasta kestab 1. sept. - 31. augustini, mis on määratletud kaheks õppeperioodiks:
  - 1) aktiivne õppeperiood 1. september - 31. mai;
  - 2) suvine õppeperiood 1. juuni – 31. august.

- Esimesel aastal, kui laps tuleb lasteaeda, on kohanemisperiood 1. septembrist kuni 30. novembrini, vajadusel pikemalt. Sel perioodil toimub laste ja lastevanematega tutvumine ning lasteaiaga harjumine. Sellest lähtuvalt planeeritakse rühma tegevust.
- Suvekuudel (juuni, juuli, august.) toimub õppe-kasvatustegevuse valdkondade sisu kordamine ja mänguline tegevus õues, e-päevikusse tehakse toimunud tegevuste kohta sissekanne.
- Lasteaia rühmad on avatud 7.00–17.55, valverühm 18.00–19.00. Seitsmes rühmas töötab üks õpetaja ja kaks assistenti ning ühes rühmas kaks õpetajat ja üks õpetaja-abi.
- Liikumistegevusi viib läbi liikumisõpetaja, muusikategevusi muusikaõpetaja.
- Lasteaias töötab HEV koordinaator, logopeed, eripedagoog ja tugiisikud.
- Õppe-kasvatustöö toimub eesti keeles.
- Lasteaia õppe-kasvatustegevust reguleerivad lasteaia õppekava, tegevuskava, arengukava, rühmade õppeaasta tegevuskavad ja nädala- või kuukavad.

7. LASTEAIA TEGEVUSKAVA

Õppeaasta alguses koostab direktor juhtkonnaga tegevuskava, milles arvestatakse sisehindamise tulemusi, arengukava, eelmise õppeaasta kokkuvõtet ning rühmade tegevuskavasid.

LASTEAI AASTA TEGEVUSKAVA SISALDAB:

- 1) eelmise õppeaasta lühikokkuvõte: positiivsed tulemused ja parendusvaldkonnad;
- 2) ettepanekud;
- 3) õppeaasta eesmärgid;
- 4) üldandmed lasteaia kohta (muudatused võrreldes eelmise aastaga);
- 5) õppetegevuste plaan valdkondade kaupa;
- 6) põhitegevust toetavad tegevused ja huvitegevus:
  - ühisüritused;
  - projektitegevused/ osalemine projektides;
  - huviringid;
  - õppeklassi, muusikatoa ja saali kasutamise graafikud;
  - näitused, sissetulevad teatrietendused.

8. RÜHMADE TEGEVUSKAVAD

Rühmaõpetajad koostavad igal aastal oma rühma tegevuskava, toetudes lasteaia õppekavale, eelmise õppeaasta kokkuvõttele, lasteaia üldistele eesmärkidele ning laste arengule. Tegevuskava koostatakse ELIIS keskkonnas.

Rühmade aasta tegevuskava koosneb:

- 1) rühma laste koosseis ja analüüs, mis toetub laste arengu jälgimisele. Tuuakse välja vanuselised, individuaalsed ja arengulised iseärasused, keele- ja kultuuritaust, sugu;
- 2) õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid;
- 3) õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted eesmärkide täitmiseks;
- 4) planeeritud õppe- ja kasvatustegevused ja nende korraldus;
- 5) kuu temaatikad õppeaasta lõikes või kuuplaanid valdkondade kaupa;
- 6) tähtpäevade tähistamine, rühmaüritused, väljasõidud, etendused, ühisprojektid;
- 7) tegevused koostöös lastevanematega (üritused, õppekäigud, projektid, vestlusringid, koolitused);
- 8) lastevanemate soovid ja ettepanekud.

Rühmade tegevuskavad kinnitab juhtkond hiljemalt käesoleva õppeaasta 1. oktoobriks.

Lisaks õppeaasta tegevuskavadele täidab rühmaõpetaja ELIIS keskkonnas alljärgneva dokumentatsiooni:

- igapäevased sissekanded õppe- ja kasvatustöö kohta;
- kuuplaan (õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid kuude kaupa);
- laste arengukaardid;
- individuaalne arenduskava, vajadusel;
- õppeaasta analüütiline kokkuvõte (väljaspool ELIIS keskkonda);
- koolivalmiduskaart (väljaspool ELIIS keskkonda).

Õppe- ja kasvatustegevus rühmas toimub päevakava alusel:

7.00 – 8.30 laste vastuvõtt, vaba mäng, individuaalne tegevus;

8.30 – 9.00 hommikusöök;

9.00 – 10.30 hommikuring, pedagoogide poolt kavandatud õppe- ja kasvatustegevused, milles laps on aktiivne osaleja, laste mäng;
10.30 – 12.30 õues oleku aeg;
12.30 – 13.00 lõunasöök;
13.00 – 14.00 puhkeaeg;
14.00 – 15.00 vaiksed tegevused, laste ärkamine;
15.00 – 16.00 õhtune õppetegevus, individuaalsed tegevused;
16.00 õhtuode;
16.15 – 19.00 huviringide tegevus, individuaalsed tegevused ja vaba mäng toas ja õues, laste kojuminek;
17.55 – 19.00 valverühm.

9. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 3-AASTASELT

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused:

- laps tunneb huvi suurte, lihtsate konstruktorite vastu (klotsid, pulgad), mida üksteise otsa, või kõrvale laduda;
- lapsele meeldib mahutada üksteise sisse asju (matrjoškad, topsid);
- laps matkib mängus igapäevaseid olukordi ja tegevusi;
- laps mängib mõnda aega teistega koos ja järgib lihtsamaid reegleid;
- laps mängib lihtsamaid rollimänge, milles kordab ja jäljendab varasemaid kogemusi;
- laps oskab mängus liigitada esemeid ja asju nende otstarbe alusel (nt nõud millest süüakse, riided, arstiasjad jne);
- lapsel hakkab kujunema koosmäng ning ta suudab osaleda lihtsamates reeglimängudes.

Tunnetus- ja õpioskused:

- laps keskendub tegevusele lühikeseks ajaks, tähelepanu pole püsiv;
- laps kuulab keskendunult juttu 5-6 minutit;
- laps paneb kokku lihtsamaid puslesid;
- laps saab aru tunnetest (rõõmus, kurb);
- laps käitub enamasti täiskasvanu korralduste järgi.

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- laps teab oma eesnime, tunneb end ära fotolt ja peeglist;
- laps kasutab meeldetuletamisel viisakusväljendeid (tere, head-aega, aitäh, palun);
- laps ootab oma järjekorda;
- laps palub toimingutes abi;
- laps lohutab mängukaaslast;
- laps jagab oma asju teistega;
- laps kasutab endast rääkides sõna "mina";
- laps suudab leida oma koha rühmas (kapp, voodi, käterätik);
- laps oskab juhendamise järgi tuua (teisest toast) kindla eseme;
- laps meeldetuletamisel koristab mänguasjad;
- laps tuleb toime eneseteenindusega: sööb ja joob iseseisvalt;
- laps kasutab WC-d (on mähkmetest vaba);
- laps riietub valdavalt iseseisvalt.

9.1. ÕPISISU

VALDKOND: MINA JA KESKKOND

Sotsiaalne keskkond

MINA, MINU PERE, KODU

- Kes ma olen (nimi, sugu). Poiss, tüdruk.
- Teab oma vanust, ütleb või näitab sõrmedel.
- Nimetab oma pereliikmeid (ema, isa, vend, õde).

MINA ISE, INIMKEHA TUNDMINE

- Kehaosad ja nende nimetused (näitamine enda peal).

LASTEAED

- Rühmakaaslaste ja rühmatöötajate nimed.

TERVE INIMENE

- Kord ja puhtus meie ümber, lapse osa selles (jalgade pühkimine, prügi panemine prügikasti, käte pesemine, mänguasjade koristamine, enese eest hoolitsemine).

ÜLDINIMLIKUD VÄÄRTUSED JA ÜLDTUNNUSTATUD KÄITUMISREEGLID

- “Samm-sammult” või “Kiusamisest vaba” programm.

TÄHTPÄEVAD

- Lapse sünnipäev, selle tähistamine.
- Jõulud, emadepäev ja isadepäev, sõbrapäev, vastlapäev, mardi- ja kadripäev.

TURVALISUS

- Lasteaia reeglite ja korraga tutvumine ja harjumine.
- Rivis kõndimine, õpetaja korralduste kuulamine.

KODUMAA

- Osalemine Eesti Vabariigi Aastapäeva üritusel (ruumide kaunistamine, laulude laulmine, peoriiete kandmine, rongkäik).
- Eesti lipp (lipuvärvid).

Looduskeskkond

KOHILA LOODUS

- Jalutuskäigud Kapa-Männikusse, Keila jõe äärde ja metsa.
- Õpperada Kapa-Männikus.

AASTAAJAD

- Aastaaegade vaheldumine, on soe või külm ilm.
- Ilmastikunähtused: vihm, lumi, tuul, päike.

TAIMED, LOOMAD, LINNUD

- Tuttavad loomad ja linnud, nende erinevused (kehaosad, käpp, saba, tiivad, nokk jne).

- Putukad: tutvustada lepatriinut, liblikat, kärbest, mesilast. Putukate vaatlus putukahotellis.
- Tuttavad puud ja taimed (õunapuu, kuusk, võilill, puuvili- õun, juurvili- porgand).

INIMENE JA LOODUS, LOODUSHOID

- Taimede eest hoolitsemine, tahavad juua, päikest (kuidas korjata lilli).
- Rühma peenra eest hoolitsemine (seemnete külvamine, taimede istutamine, kastmine jne).

Tehiskeskkond

ESEMED MEIE ÜMBER

- Tarbeesemed toas, nende otstarve ja nimetused: mööbel, toidunõud.
- Mänguasjad, nende otstarve ja nende nimetused.

LIIKLUS

- Kodukohaga tutvumine.
- Sõidu- ja kõnniteed.
- Helkuri vajalikkus.
- Kiivri vajalikkus.

EHITISED

- Lasteaed ja kodu.

ROBOOTIKA, INFO- JA KOMMUNIKATSIOONITEHNOLOOGIA

- Tutvumine robootika vahendiga Bee-Bot.

VALDKOND: KEEL JA KÕNE

- Eelharjutused häälikute täpsustamiseks (huule- ja keeleharjutused).
- Puhumismängud.
- Häälitsuste jäljendamine.
- Suhtlemine lapsega, tegevuse seostamine sõnadega.

- Suunatud vaatlemine (esemed, pilt, tegevused).
- Esemete omaduste võrdlemine tegevustes ja sõnadega kinnistamine.
- Lühikeste lugude jutustamine ja täiskasvanu ettelugemine lapsele.
- Dialoog (lapse alustatud) täiskasvanuga.
- Kirjanduspala, jutukese kuulamine.
- Õpitud looma ja linna häälte matkimine (mõmm -mõmm, auh-auh, prääk-prääks jne).
- Ühe või kahe lausega on käesolevast tegevusest rääkimine.
- Esmane üldistus (kass, koer- loomad) jne.
- Küsimustele: *Kes? Mis? Kus? Kuhu?* vastamine.
- Teksti mõistmine, mis on seotud tema kogemuse ja tegevusega.
- Pildil olevate tegevuste nimetamine.
- 2-realise luuletuse peast lugemine.
- Enamike käändevormide õige kasutamine kõnes.

VALDKOND: MATEMAATIKA

- Ühe sarnase tunnuse järgi esemete hulgaks rühmitamine (värvus, suurus, kuju).
- Põhivärvuste tundmine ja nende nimetamine.
- Samasuguse kujundi leidmine pildi pealt.
- Mõistete *üks* ja *palju* tundmine.
- Mõistete *suur* ja *väike* tundmine.
- Etteantud esemete hulgast samasuguse leidmine juhendamise teel.
- Esemete loendamine (nimetades arve ja sõnastades tulemuse) *kolme* piires, küsimusele *mitu on?* vastamine.
- Ümmarguste, kandiliste esemete eristamine kompimise teel.
- Tuttavates ruumides orienteerumine (rühmaruum).
- Esemete paigutamine teise isiku suhtes *üles-alla, ette-taha*.
- Vestlus *ööle* ja *päevale* iseloomulikust (matkib tegevusi mängus - öösel magame, päeval mängime...)

VALDKOND: KUNST

- Kunstitegevustes osalemisest rõõmu tundmine.
- Joonistamine ettenähtud kohta.

- Vertikaal ja horisontaaljoonte, spiraaljoonte ja ringe joonistamine, joonte ühendamine tervikuks.
- Värviga paberipinna katmine.
- Täppidega, joontega ruumiliste ja tasapinnaliste kujundite (lillepott, paber, papptaldrik, kivi jne) katmine.
- Juhendamisel pintsliga värvi võtmine, pintsli loputamine vees (oskab kasutada joonistusvahendeid).
- Iseseisvalt lihtsamate esemete (pall, tee, lill jne) joonistamine.
- Juhendamisel näpuvärvide kasutamine (triibud, kaared, täpid jne).
- Huvi äratamine voolimise vastu.
- Õpetaja jäljendamine: muljumine, näpistamine, veeretamine, rullimine, voolingusse aukude tegemine, voolingule peale joonistamine.
- Lihtsamate esemete voolimine.
- Meeldetuletusel pliiatsi või muud joonistusvahendi õigesti hoidmine.
- Põhivärvuste leidmine ümbritsevast keskkonnast juhendamise teel.
- Iseseisvalt pehme paberi kortsutamine ja tükide rebimine.
- Aluspinna liimiga katmine ja kujundite liimimine.
- Jäljendite vajutamine, kattes templi iseseisvalt värviga.
- Raamatutest illustatsioonide vaatlemine ja küsimustele vastamine.
- Oma töö teistele näitamine ja sellest rääkimine.

10. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 4-AASTASELT

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused:

- laps kujuneb oskus mängus kasutada eelnevaid teadmisi, kogemusi;
- laps oskab endale võtta kindla rolli;
- laps kujuneb rollikäitumine;
- laps mängib 2-4 reegluga mängu;
- laps õpib mängima koos kaaslastega;
- lapsel kujuneb mõtestatud süžeeline tegevus;
- lapsel kujuneb oskus peale mängu asjad oma kohale asetada.

Tunnetus- ja õpioskused:

- laps oskab osaliselt oma tegevusi planeerida ja organiseerida ning tegutseb iseseisvalt otsese juhendamiseteta, kuid autoriteedi toel;
- laps plaanib minakeskse kõne abil oma tegevust ja lahendab probleeme;
- laps hangib tänu keeleoskusele uut teavet, tema kõne toetub mälule ning sõltub sellest, kellega ja mis olukorras ta koos on;
- laps saab aru lihtsamatest mõistatustest ja piltlikest võrdlustest;
- laps järgib lihtsaid reegleid;
- laps osaleb ühistegevuses ja teeb koostööd teiste lastega;
- laps konstrueerib, osaleb rollimängudes ning loovtegevustes;
- laps liigitab lihtsamate üldmõistete või mitme tunnuse järgi;
- laps keskendub tegutsedes mitmele nähtavale ja eristavale tunnusele ning jaotab oma tähelepanu;
- laps saab aru arvu mõistetest;
- laps huvitub tähtedest;
- laps omandab uusi teadmisi praktiliste olukordade, kogetud emotsioonide, kujutluste ja kõne kaudu.

Sotsiaalsed- ja enesekohased oskused:

- laps väljendab verbaalselt lihtsamaid emotsioone, oma soove, tahtmisi ja seisukohti ning püüab jõuda kokkuleppele;
- laps tahab olla iseseisev, kuid sageli ei ole tal enda suutlikkusest realistlikku ettekujutust;
- laps saab hakkama eneseteenindamisega (riietub, sööb, joob iseseisvalt), tal on kujunenud tualetiharjumused;
- laps teab oma nime, vanust ja sugu ning märkab soolisi erinevusi;
- laps seab endale mõningaid eesmärke ja täidab neid;
- laps väärtustab oma saavutusi, ent vajab oma tegevuse tunnustamist ja täiskasvanu tähelepanu;
- laps püüab vahel teisi abistada ja lohutada, tal on mõningane ettekujutus teiste inimeste tunnetest ja mõtetest;
- laps osaleb lühikest aega ühistegevuses eakaaslastega, kuid eelistab üht mängukaaslast rühmale;
- laps arvestab reegleid mängudes ja tegevustes, mida juhivad autoriteet;

- laps saab aru lihtsamatest seltskonnas käitumise reeglitest ning järgib neid igapäevases suhtluses, püüab täita kodukorra reegleid.
- laps saab aru valetamisest kui taunitavast käitumisest;
- laps huvitub heast sooritusest mängudes ning tahab olla edukas.

10.1. ÕPISISU

VALDKOND: MINA JA KESKKOND

Sotsiaalne keskkond

MINA, MINU PERE, KODU

- Lapse eesnimi, vanus, poiss/tüdruk.
- Lapse ema, isa, õed-vennad, nende nimed, vanaema ja vanaisa.
- Igal inimesel on oma kodu.

MINA ISE, INIMKEHA TUNDMINE

- Kehaosad (pea, jalad, käed, silmad, suu, nina, kõrvad).
- Enda eest hoolitsemine, selgitamine. Hügieeninõuded: pesemine (seep, vesi), mustpuhas, hammaste eest hoolitsemine, küüned, WC kasutamine.
- Enda riiete korrashoid, kordub kõikides vanustes.
- Enda järelt koristamine, mänguasjade hoidmine ja jagamine.
- Viisakusreeglid: tüdrukud enne, poisid hiljem; inimesed võtavad toas mütsid peast.
- Iseseisev riietumine.

TERVE INIMENE

- Käe asetus kõhides.
- Taskuräti kasutamine nina nuusates.
- Süües kasutab lusikat ja kahvlit õigesti, salvräti kasutamine.
- Rüht istudes ja seistes.
- Mida teha, kui on väike haav, nt sõrm on katki. Puhastamine, plaaster.
- Söömine, joomine, toiduainete nimetamine.
- Liikumine, sportimine, töötamine, puhkamine.
- Mängimine.

ÜLDINIMLIKUD VÄÄRTUSED JA ÜLDTUNNUSTATUD KÄITUMISREEGLID

- Ausus, kuulamisoskus.
- Enda järjekorra ootamine.
- Abi saamiseks täiskasvanu poole pöördumine.
- Andestamine, andeks palumine.
- Positiivse minapildi kujundamine: tegu on halb, laps hea.
- Hea ja paha mõistmine.
- Viisakussõnad: tere, head aega, tänan, palun.

TÄHTPÄEVAD

- Lapse sünnipäev, kuidas seda tähistatakse.
- Pühadega seotud tegevused (pidulaud, kingitused jms).

LASTEAE

- Lasteaia nimi, rühma nimi.
- Rühmas oma koha leidmine (kapp, rätik, voodi).
- Lasteaia maja ja õuealaga tutvumine.
- Rühmas olevad esemed, nende kasutamine.
- Õpetajad, lapsed, teised töötajad, õpetaja ja õpetaja abi (assistendid) nimed.

SÕPRUS JA ABIVALMIDUS

- Haiget saanud sõbra lohutamine.
- Sõprade nimed.

TURVALISUS

- Autos turvavöö, lapse tool.
- Kõndimine tee ääres.
- Ohtlikud esemed: nuga, käärid.

AMETID, ELUKUTSED

- Vanemate kodused tööd, vajalikud töövahendid.
- Lihtsamate töövõtete matkimine.
- Enda töövahendite oma kohale tagasi asetamine.

KODUMAA

- Osalemine Vabariigi Aastapäeva üritusel (ruumide kaunistamine, laulude laulmine, peoriiete kandmine, rongkäik).
- Eesti sümboolika: sini-must-valge lipp, kasutamine; hümni ajal seistakse püsti.
- Rukkilill, suitsupääsuke, paekivi.

Looduskeskkond

KOHILA LOODUS

- Jalutuskäigud Kapa-Männikusse, jõe äärde ja metsa.
- Mets, muru, lilled ja puud.

AASTAAJAD

- Talv, suvi: talvele iseloomulikud tunnused - ilm on külm, sajab lund, veekogudel on jää (ohud!), puudel pole lehti, sulalume võrdlus joogiveega - lund ja jääd ei tohi süüa (põhjendus), seoste loomine; külm ilm – soojad riided, vihma sajab – saab märjaks jne; suvele iseloomulikud tunnused: ilm on soe, päike paistab soojalt, õitseb palju lilli, puudel on rohelised lehed, suverõõmud: ujumine -vesi on soe; mängud liivaga, puhkus.

TAIMED

- Muru, lilled, puud, mets.
- Lehtpuu (nimetus, iseloomulikud tunnused).
- Sügisel lehtpuudel lehed värvuvad ja langevad maha.
- Okaspuud: okstel on okkad, okkad ei lange talveks maha, okkad on teravad, rohelised, okstel on käbid; puude osad: tüvi ja oksad, tüvi ja käbid on pruunid; jõuludeks tuuakse kuusk tupp.
- Kasvamiseks vajalikud tingimused, rühmaruumis kasvavate taimede eest hoolitsemine.
- Kevadel seemnete külvamine.

LINNUD

- Paigalinnud: lindude jälgimine lasteaia õuealal, pesakastide juures ja Kapa-Männikus, erinevad liikumisviisid (kõnnivad, hüppavad, lendavad), lindude iseloomulikud kehaosad (pea, tiivad, nokk, suled).
- Lindude eest hoolitsemine, talvel söötmine.

- Rändlinnud: sügisene ränne soojale maale, kevadel tulevad linnud tagasi, linnud hakkavad laulma, pesa tegema, poegade koorumine munast.

KODULOOMAD

- Kass, kassipoeg: kehaosad (pea, kael, kere, käpad, saba); välimus (pehmed käpad, hääletu kõnd, lühikesed kikkis kõrvad, ümmargused silmad, pikad vurrud, pikk saba, pehme karv); häämitsused (näugumine, nurru löömine); tegevused (lakub piima, sööb kala, mängib lõngakeraga, magab, püüab hiiri); inimese hoolitsus tema eest.
- Koer, kutsikas: kehaosad, välimus (kõrvad kikkis, pikk või lühike saba, sirge või rõngas saba, käpad, karv); häämitsused (haukumine, urisemine); tegevused (jookseb, liputab saba, valvab maja, närib konti, lakub vett); inimese hoolitsus tema eest (toidab, puhastab, jalutab).

METSLOOMAD

- Vabalt valitud 4 metslooma: elukoht, toitumine, iseloomulikud tunnused.

VESI, ELU VEES

- Vesi kui elukeskkond: mis ja kes vees on. Keila jõgi.
- Vesi kui eluks vajalik aine. Vee omadused: lõhn, maitse, värv.
- Kalade kehakuju, iseloomulikud tunnused – vaadelda akvaariumikalade põhjal.

PUTUKAD

- Liblikas, lepatriinu, mesilane (üks iseloomulik tunnus).

INIMENE JA LOODUS, LOODUSHOID

- Jäätmed: enda järgi koristamine, paberikorvi, biolagunev.
- Lillede korjamine, miks ja kuidas. Puude/põõsaste okste murdmine.
- Öö ja päeva vaheldumine. Erinevad päeva osad.

TEGEVUSED „ROHELINE KOOL” PROGRAMMI RAAMES

- Talvel lindude toitmine, miks ja mida tohib anda.
- Putukahotellis elavate putukate vaatlus.
- Niitmata ala elurikkusega tutvumine.

- Lasteaia õueala elurikkusega tutvumine (puud, põõsad, lilled, linnud, putukad ka umbrohi).
- Uute istikute/taimede istutamine, seemnete külvamine oma rühma peenraste.
- Lasteaia õueala riisumine, peenarde rohimine/kastmine.
- Aiajäätmete ja puulehtede komposteerimine.
- Sügisel saagi koristamine peenardelt ja peenarde ettevalmistamine talveks.
- Ise kasvatatud toidu kasutamine (nt puuviljad, aedviljad, maitseroheline jms).
- Prügi korjamine 2 x aastas (kevad ja sügis).
- Säästlik paberi kasutamine, võimalusel kasutada paberi mõlemat poolt.
- Paber läheb rühmas eraldi prügikasti.
- Lasteaia õpperajal (Kapa-Männikus) erinevate aastaegade jälgimine. Puu- ja põõsaliigid, taimed, linnud, putukad õpperajal.
- Maitseme lasteaias kõiki toite!
- 5-7a. lapsed tõstavad ise süüa nii palju, kui jõuavad ära süüa (nt salatit, vahukoort).

Tehiskeskond

SÕIDUKID

- Erinevad sõidukid (auto, rong, buss, tramm, laev, lennuk, troll), milleks kasutatakse.
- Raudtee- ja bussijaam Kohilas (õppekäik).
- Jalgratas, kiiver.

LIIKLUS

- Kodukoha liikumise tingimustega tutvumine.
- Sõidu- ja kõnniteed.
- Helkuri vajalikkus.
- Tee ääres kõndimine, lumehanged.
- Valgusfoori tuled ja nende tähendus.
- Liiklusmärgid, nende tähtsus.

EHITISED

- Lasteaed, kodu ja tuttavad teenindusasutused.

KODUMASINAD

- Kodus kasutatavad kodumasinad (kell, pliit, külmkapp, pesumasin, televiisor, arvuti).

ROBOOTIKA, INFO- JA KOMMUNIKATIOONITEHNOLOOGIA

- Tutvumine robootika vahendiga Blue-Bot.
- IKT vahendite teadmine ja nimetamine (televiisor, arvuti, tahvelarvuti, telefon jms).

VALDKOND: KEEL JA KÕNE

Hääldamine ja kirjalik kõne

- L, S, K, R häälikute ja konsonantühendite õige hääldamine.
- Silbimängud.
- Häälotsuste jäljendamine.
- Puhumismängud.
- Kuulmistaju arendamine: erinevate helide eristamine ja sõnaline väljendamine, häälikuliselt sarnaste sõnade eristamine (*tass-kass, sall-pall jne.*).
- Helide arvu eristamine (2-3 erinevat).
- Kuulmistähelepanu arendamine, loomade ja lindude hääled, keele ja suu asend.
- Häälemängud (rõõmus hää, kurb hää, kuri hää, vaikne hää, vali hää jne.).
- Hääldamis mängud (loomahääled).
- Pilt ja sõna, ütle selgelt: Ütle, mis on pildil! Leia sõnale vastav pilt!
- Rütmitaju arendamine.
- Näpumängud.
- Häälikute tundmine kuulmise teel täiskasvanu häälimise või rõhutatud hääldamise järgi.
- Kuulab täiskasvanu jutustust ja lühikesi lugemispalu.

Sõnavara

- Tegusõnade, omadussõnade (värvus, suurus) õige kasutamine.
- Asjade ja olendite õiged nimetused (nt rong on rong, mitte tuh-tuh jne.).
- Üldmõisted, nt lapsed, riided, jalanõud, linnud, loomad vms.
- Küsimustele miks? millal? ja kus? Vastamine.
- Rumalad sõnad.

- Viisakussõnade kasutamine.
- Sõnavara laiendamine.
- *All, peal, sees, ees, taga* – sõnade kasutamine.
- Erinevate objektide osade/detailide nimetused, nt käpad, saba, rool.
- Liitsõnad.

Grammatika

- Lihtlauseid.
- Koondlauseid sidesõnadega *ja, aga*.
- Pöörded: *sina, mina, meie*.
- Õige oleviku ja mineviku vormide kasutamine.
- Omadus- ja määrsõnade võrdlemine (asjadega): *suur-suurem, kiiresti-kiiremini* jne.
- Ainsus ja mitmus: *kaks karu, üks auto - kolm autot, palju karusid, autosid, nukke* jne.
- Tegusõnade oleviku ja mineviku vormide kasutamine: *sõidab, sõidavad, sõitsid, sõitis*.

Suhtlemine

- Kasutada lauses alust, öeldist ja sihitist: Kes teeb? Mida teeb? Mida sööb?
- Dialoog: küsimuste esitamine, küsimustele vastamine.
- Soovide väljendamine sõnadega.
- Enda või kaaslase tegevuse kommenteerimine lausetega.
- Nähtava objekti kirjeldamine.
- Jutustamine emotsionaalsest kogemusest.
- Lihtsa luuletuste õppimine,
- Lühijutu jutustamine,
- Erinev intonatsioon ja hääletoon sõltuvalt suhtluse eesmärgist (teatamine, küsimine, palve).
- Etteantud pildiseeria järgi jutustamine.

VALDKOND: MATEMAATIKA

Geomeetrilised kujundid

- Ringi, ovaali, nelinurga ja kolmnurga tutvustamine.
- Mõisted *kandiline* ja *ümmargune*.
- Ringi eraldamine teistest kujunditest.

- Samasuguse kujundi leidmine peale asetamise teel (ring ringi, nelinurk nelinurga peale jne.).

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

- Mõisted *üks* ja *palju*, nende kasutamine ümbritseva kirjeldamisel (mida on üks? mida on palju?).
- Ühise tunnusega hulga moodustamine, *hulga* mõiste tutvustamine: ühesuguste piltide ja esemete sorteerimine, sorteerimine värvide ja suuruste järgi (pildid, esemed, kujundid).
- Mõistete kasutamine: *suurem-väiksem, lühem-pikem, laiem-kitsam*.
- Hulk: ühe olulise sarnasuse leidmine. Esemete kuulumine või mittekuulumine hulka.
- Hulkade võrdlemine paaride moodustamise teel, mõisted *sama palju, ühepalju ehk võrdselt*.
- Arvu "1" – „5" moodustamine, loendamine 5-ni.

Suurused, mõõtmine

- Mõisted *suur-väike, pikk- lühike, lai-kitsas*, kasutamine esemete kirjeldamisel.
- Kõrvuti asetatud ühetüübiliste esemete võrdlemine suuruse, pikkuse ja laiuse järgi.
- Kahe eseme järjestuse määramine:
  - on suurem kui, on väiksem kui;
  - on pikem kui, on lühem kui.

Orienteerumine ruumis

- Mõisted: all-peal, ees-taga, üleval-all, kõrval.
- Ümbritsevate esemete asukoha määramine lapse suhtes, kasutades mõisteid ülal-all, ees-taga (minu ees, minu taga).

Orienteerumine ajas

- Aastaaegade olulised tunnused: talv – lumi, jää; suvi – soe, päike.
- Mõisted *öö ja päev, hommik, õhtu*.

VALDKOND: KUNST

Kujutamine ja väljendamine, kujundamine

- Sinise, punase, kollase ja rohelise värvuse tundmine ja leidmine ümbritsevast keskkonnast.
- Kunstitegevustes osalemine.
- Ruumiliste või tasapinnaliste esemete kaunistamine täppide või joontega.
- Kujundite leidmine kritselduste hulgast.

Voolimine

- Rullimine ja veeretamine peopesade vahel piki- ja ringliigutustega.
- Kera ja “vorstikese” lamedaks vajutamine.
- Rõnga moodustamine.
- 2-3 osaliste figuuride voolimine osade kokku vajutamise teel.
- Pikliku kujundi spiraaliks keeramine.
- Sõrme või pulgaga pehmesse voolimismaterjali jäljendite tegemine.

Meisterdamine

- Liimimine liimipulgaga, tehnilised oskused.
- Valmiskujundite (soovitav: ring, kolmnurk, nelinurk, taime motiivid) ladumine ja kleepimine ribale.
- Detailidest pildi kujundamine.
- Kujundite erinev paigutus üksteise suhtes (tihedalt üksteise kõrval, väikeste vahedega, vaba asetus aluspinnale).
- Lihtsate mustrite ja kompositsioonide ladumine ja kleepimine valmis kujunditest.
- Rütmilise mustri koostamine kahest põhivärvusest.
- Põhikujundi täiendamine pisidetailide lisamise teel.
- Kääride õige kasutamine (ribadest tükide lõikamine).
- Toppimine, lükkimine.
- Pehmest paberist tükikeste rebimine ja kortsutamine.

Joonistamine, maalimine

- Pliiatsi ja pintslite õige kasutamine.
- Vaba joonistamine ja töövahendite kasutamine.
- Esemete ja nähtuste kujutamine pintslite jälgede ja joonte abil (näit. loodusnähtused vihm, lumi, tuul, jäljed jne.).

- Erisuunaliste katkematute pintslijoonte tõmbamine.
- Paberi pinna ühtlane katmine.
- Paberi pinna vaba katmine templi kujunditega.
- Ristuvate horisontaal- ja vertikaaljoonte tõmbamine (nt kuusk, tool, aed, redel jne.).
- Loomade vaba joonistamine.
- Kujundite joonistamine mudelite järgi (paksu papi sisse lõigatud kujundite järgi joonistamine).
- kahe täpi ühendamine.
- Spiraali joonistamine (nt tigu, lõngakera jne.).
- kahe erineva värvuse kasutamine ühel ja samal tööol (pintsli puhastamine enne teise värviga maalimist).
- Pildipinna otstarbekas kasutamine.
- Näpuvärvidega trükkimine sõrmede ja kogu käega.
- Joonistamine oma kogemuse põhjal, nt teater, film, õppekäik jne.

Kunsti vaatlemine, vestlused kunstist

- Ühe kunstiteose vaatlus.
- Laps räägib oma tööst, kui kunstiteosest.

11. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 5-AASTASELT

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused:

- laps osaleb erinevates mänguliikides ja loovtegevustes;
- laps eelistab sootüübilisi mängu;
- laps algatab ise mängu ja oskab neid rühmakaaslastele tutvustada;
- laps oskab arutleda kaaslasega mängu süzee üle;
- laps järgib mängudes ja tegevustes reegleid ning jälgib tähelepanelikult kokkulepitud reeglite täitmist ka teiste poolt.

Tunnetus- ja õpioskused:

- laps tegutseb lühikest aega iseseisvalt, kuid tegutsemiskindluse saavutamiseks vajab veel täiskasvanu abi;
- laps reguleerib oma käitumist ja emotsioone täiskasvanu abiga, hakkab oma tegevust planeerides ja korraldades kasutama sisekõnet;
- laps tegutseb koos teistega; teda motiveerivad tegevused eakaaslastega;
- lapse keeleline areng võimaldab lahendada ülesandeid ja probleeme ning saavutada kokkuleppeid;
- laps konstrueerib, katsetab ja uurib erinevaid võimalusi, kasutades nii sümboleid, kujutlusi kui ka reaalseid esemeid ja objekte;
- laps osaleb erinevates mänguliikides ja loovtegevustes;
- laps räägib esemetest, mis pole kohal, ja olukordadest, mis toimusid minevikus või leiavad aset tulevikus ning fantaseerib;
- laps keskendub huvipakkuvale tegevusele mõnikümmend minutit;
- laps oskab vaadelda ning märgata detaile, olulisi tunnuseid ja seoseid;
- laps eristab rühmi ja oskab neid võrrelda ning saab aru lihtsamate mõistete kuuluvusest, alluvusest ja üldistusastmest;
- lapsel on ettekujutus numbritest, tähtedest ja sümbolitest;
- laps omandab teadmisi kogemuste ja kõne kaudu, tegutseb aktiivselt ning lahendab probleeme;
- laps kasutab teadmiste omandamisel ja kogetu meenutamisel intuiitselt lihtsamaid meeldejätmise viise (mälustrateegiad).

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- laps hakkab mõistma teiste inimeste tundeid ja mõtteid ning arvestab nendega käitumises ja vestluses;
- laps väljendab oma emotsioone ja räägib nendest;
- laps suhtleb ja tegutseb enamasti iseseisvalt ning orienteerub oma suutlikkuses;
- laps suudab kuigivõrd vastutada oma tegevuse eest;
- laps on tundlik teiste hinnangute suhtes, need mõjutavad tema enesehinnangut;
- laps imiteerib täiskasvanu tegevusi ja rolle, kasutades tema sõnavara ja maneere;
- laps eelistab sootüübilisi mängu;
- laps naudib rühma kuulumist ja eakaaslaste seltsi ning ühistegevust; teeb eesmärgi saavutamiseks koostööd, jagab ja vahetab;

- laps aktsepteerib reegleid, kogemusi ja muutusi; jälgib reeglite täitmist teiste poolt; kõne areng võimaldab arusaamatusi lahendada verbaalselt;
- laps oskab avalikus kohas sobivalt käituda ning teab, mida tohib, mida mitte.

11.1. ÕPISISU

VALDKOND: MINA JA KESKKOND

Sotsiaalne keskkond

MINA, MINU PERE, KODU

- Minu ees- ja perekonnanimi, vanus, sugu.
- Vanemad ja nende nimed.
- Perekond: ema, isa, õed, vennad, lemmikloomad; vanemate ja vanavanemate austamine.
- Minu kodu: toad, nende nimetused, mööbliesemed jne; kodu asukoht, alev ja tänav.
- Perekonnaliikmete tööd kodus, lapse tööd kodus.

MINA ISE, INIMKEHA TUNDMINE

- Kehaosad, nende vajalikkus.
- Südame – kopsude “töö”: vajalik keheline aktiivsus, piisav uni ja puhkus, õues viibimine, toit.
- Kuulmine ja nägemine: kõrvad ja silmad (vajalikkus, hoolitsemine).
- Haistmine ja maitsmine: lõhnad ja maitset (tihe seos, nuusutamine aitab maitset tunda).
- Kompimine: käe-sõrmede roll (puudutuse abil saab infot eseme vormist ja omadustest).

TERVE INIMENE

- Enda eest hoolitsemine: käe asetus köhides, taskuräti kasutamine nina nuusates, söögiriistade õigesti kasutamine, salvräti kasutamine, hügieen.
- Tervislik eluviis: toit, sportimine, puhkus ja uni, mäng, head suhted.
- Enda riiete eest hoolitsemine.
- Enda järelt koristamine, mänguasjade hoidmine ja jagamine.
- Viisakusreeglid: tüdrukud enne, poisid hiljem; lapsed, toas mütsid peast.

- Riietumine vastavalt ilmale.
- Emotsioonid: kurbus, rõõm, viha.
- Hammaste eest hoolitsemine: peseb hambaid täiskasvanu juhendamisel.

ÜLDINIMLIKUD VÄÄRTUSED JA ÜLDTUNNUSTATUD KÄITUMISREEGLID

- Ausus, kuulamisoskus.
- Enda järjekorra ootamine, kaaslase soovidega arvestamine.
- Andestamine, andeks palumine.
- Positiivse minapildi kujundamine: tegu on halb, laps hea.
- Hea ja halb käitumine; õige ja vale käitumine.
- Viisakussõnade kasutamine: tere, head aega, tänan, palun.
- Enda emotsioonide väljendamine teisi arvestavalt.

TÄHTPÄEVAD

- Lapse sünnipäev: pidulaud, kingitused, õnnitlemine, kaaslase austamine.
- Tuntumad rahvakombed (jõulud, vastlad, mardipäev, kadripäev) ja nendega seotud tegevused.

LASTEAIED

- Lasteaia ja rühma nimi.
- Lapse tegevused lasteaias.
- Orienteerumine lasteaia ruumides ja õuealal.
- Mäni lasteaia teised rühmad ja töötajad.
- Viisakusreeglid: ole sõbralik kaaslaste ja töötajate vastu, tervita.
- Arusaamine: minu oma - meie oma.

SÕPRUS JA ABIVALMIDUS

- Lapse sõbra positiivsed omadused.
- Sõbra aitamine.

TURVALISUS

- Kohad ja esemed, mis on ohtlikud: trepp, rõdu, aknad, kuum toit, lahtine tuli, ravimid, terariistad, kemikaalid, elekter, veekogud, ehitised.

- Ohtlikud tegevused: talvel jääle minek, ilma kiivrita rattasõit, ujumine ilma täiskasvanu järelvalveta, mängimine tänaval, võõrastega kaasa minek.
- Mida teha õnnetuse korral. Hädaabinumbri 112 kasutamine.

AMETID, ELUKUTSED

- Vanemate kodused tööd, vajalikud töövahendid.
- Elukutsed Kohilas: õpetaja, müüja, ehitaja, arst. Vajalikud töövahendid.
- Oma töö- ja mänguvahendite korrastamine ja korras hoidmine.
- Vanemate ametid, kohustused.

KODUMAA, TEISED RAHVUSED EESTIS

- Lapse rahvus ja emakeel.
- Kohila on Eestimaal.
- Kohila alevi looduslikud iseärasused: Keila jõgi, kosk, sillad, Kapa männik, mets, mõis.
- Eesti sümbolika: teiste lippude seast tunda ära Eesti lipp, rahvuslill– rukkilill, rahvuskivi - paekivi, hümn, mida lauldakse püsti seistes.
- Sündmused, mille puhul heisatakse riigilipp.
- Teised rahvused oma rühmas (kui on) ja kodukohas.
- Eesti kaardi vaatlus.
- Eesti rahvalaulud, -tantsud, riided.
- Laulu- ja tantsupidu, rongkäik, laululava.
- Tuntud eestlased: president, sportlased, lauljad jt.

KOHILA LOODUS

- Keila jõgi, tamm.
- Mets, taimed ja loomad Kohila metsas.

AASTAAJAD

- Talv, kevad, suvi, sügis:
  - ilmastikunähtused erinevatel aastaegadel: vihm, päike, lumi, jää;
  - ilmade muutumine vastavalt aastaajale. Aastaegade tunnused – sügisel päike paistab harvem, ilmad on pilvised, tihti sajab vihma, nõrk-tugev tuul; talvel ilmade muutumine külmemaks, sellele vastav riietus; loodus

puhkab; linnud ei laula; kevadel päevad on pikemad, päike paistab kauem, päike soojendab, lumi ja jää sulavad, öösel on külm – vesi jääb, tekivad jääpurikad (neid ei tohi suhu panna!), loodus ärkab, taimed hakkavad kasvama, puude pungad paisuvad – ilmuvad lehed; suvel soe, palav, päikesepaisteline, päike soojendab vett ja maapinda, palju rohelist ja lilli, vihma vajalikkus;

- Riietumine vastavalt aastaajale.
- Suvised ja talvised tegevused, erinevused.

TAIMED

- Taimede erinevad kasvukohad: mets, niit, aed, park ning kasvuks vajalikud tingimused.
- Leht- ja okaspuude võrdlus.
- Taimede osad:
  - puude osad: tüvi, palju oksid, okstel lehed või okkad.
  - puude ja põõsaste erinevused, mõisted *madal-kõrge*, ilupõõsad, marjapõõsad.
- 2-3 vabalt valitud lille, nende tundmaõppimine: taimeosad, värvused, erinevad kasvukohad, lillede eest hoolitsemine.
- Erinevate puu-, juur- ja köögiviljadega tutvumine: nimetus, maitse, suurus, kuju, värvus, korjamine, toiduks valmistamine. Liigitamine.
- Söödavad taimed, mürgised taimed - hoiatada lapsi!
- Tuntumad seemned kodukohas.

LINNUD

- Paigalinnud: 1-2 vabalt valitud lindu: varblane, rasvatihane, vares, leevike, sinikael part: välised tunnused (suurus, sulestiku värvus); käitumine (hääliitus, nokivad terid, lendavad, liikumine maapinnal); kehaehitus (ümar pea, terav nokk, keha kaetud sulgedega, saba).
- Rändlinnud: lindude rände põhjused: külmad ilmad, toidu puudus jne.; lindude lahkumine parvedes sügisel, saabumine kevadel; kevadekuulutajad: kuldnokad, pääsukesed; lindude pesa ehitus, inimeste hoolitsus lindude eest – pesakastide panek.

METSLOOMAD

- Metsloomade elu kevad-suvisel perioodil: ärkamine talveunest, poegade süünd ja kasvatamine.
- Metsloomade elu sügis-talvisel perioodil: kus elavad, millest toituvad, kuidas valmistuvad talveks (karvavahetus, talveuni, toidutagavara kogumine).
- Loomade jäljed lumel.
- Metsloomad: siil, rebane, hunt, orav, karu, jänes; põhjalikult tutvuda 1 loomaga.

KODULOOMAD

- Mõiste: koduloom.
- Lammas, tall: põhjalik tundma õppimine (välimus, häälightsus, toitumine, inimese hoolitsus loomade eest, looma tähtsus inimesele).
- Lehm, vasikas: põhjalik tundmaõppimine (välimus, häälightsus, toitumine, inimese hoolitsus loomade eest, looma tähtsus inimesele).
- Kodulinnud: kukk-kana-tibu (kirjeldus, võrdlus).
- Lemmikloomad sinu kodus, hoolitsus.

VESI, ELU VEES

- Vee omadused ja erinevad olekud
- Veekogud: jõgi, oja – voolab, meri – suur ja soolane, järv, lomp; suuruste ja erinevuste võrdlus; talvel tekib jää – miks?
- Akvaariumi –kalade võrdlus ja vaatlus: värvus, iseloomulikud tunnused.
- Kalade elukeskkond: vesi (kuival surevad), toitu saavad veest.
- Konn: kahepaikne, kevadine ärkamine, liikumine maal ja vees, konna kasulikkus (sööb taimede kahjulikke putukaid), värvus, häälightsus.

PUTUKAD

- Putukate väljailmumise põhjus kevadel ja kadumise põhjus sügisel.
- Putukate söök – õiemahl ja taimede lehed.
- Putukad (soovitav: liblikas, tigu, lepatriinu): iseloomulikud tunnused, liikumisviis, elukeskkond, kasulikku.

INIMENE JA LOODUS, LOODUSHOID

- Joogivee ja elektri kokkuhoidmine.

- Puhtuse hoidmine enda ümbruses ja looduses.
- Jäätmed, sorteerimine.
- Inimene saab talvel loomi ja linde aidata.

TEGEVUSED „ROHELINE KOOL” PROGRAMMI RAAMES

- Talvel lindude toitmine, miks ja mida tohib anda.
- Putukahotellis elavate putukate vaatlus.
- Niitmata ala elurikkusega tutvumine.
- Lasteaia õueala elurikkusega tutvumine (puud, põõsad, lilled, linnud, putukad ja umbrohi).
- Uute istikute/taimede istutamine, seemnete külvamine oma rühma peenrassa.
- Lasteaia õueala riisumine, peenarde rohimine/kastmine.
- Aiajäätmete ja puulehtede komposteerimine.
- Sügisel saagi koristamine peenardelt ja peenarde ettevalmistamine talveks.
- Ise kasvatatud toidu kasutamine (nt puuviljad, juurviljad, maitseroheline jms).
- Prügi korjamine 2 x aastas (kevas, sügis).
- Säästlik paberi kasutamine, võimalusel kasutada mõlemat poolt.
- Paber läheb rühmas eraldi prügikasti.
- Lasteaia õpperajal (Kapa-Männikus) erinevate aastaegade jälgimine. Puu- ja põõsaliigid, taimed, linnud, putukad õpperajal.
- Maitseme lasteaias kõiki toite!
- 5-7a võtavad taldrikule ise süüa nii palju, kui jõuavad ära süüa (nt salatit, vahukoort, putru, suppi jm).

Tehiskeskkond

SÕIDUKID

- Tuntumad veovahendid: auto, rong, lennuk, buss, laev, traktor; nende liikumisviis ja otstarve.
- Liigitamine: inimeste vedu ja kaubavedu. Pakirobotid?
- Käitumine ühissõidukis (rong, buss).

LIIKLUS

- Politsei töö: korra valvamine, liikluse korraldamine, kaitseb ja aitab inimesi; politsei autoga tutvumine.
- Käitumine tänaval liigeldes (teiste inimestega arvestamine, austamine).
- Ülekäigurada ehk sebra (selgitus, kasutamine, õigused).
- Liiklusmärgid (vajalikud transpordivahendite juhtdele ja jalakäijatele, miks).
- Ülekäiguraja märk.
- Laps võib üksi jalgrattaga sõita ainult õuealal ja kiiver peas (selgitada vajalikkust).
- Turvavöö, turvatooli ja helkuri vajalikkus, kasutamine.

EHITISED

- Kodumaja kirjeldus: maja osad ja nende otstarve, ruumid ja nende sisustus.
- Lasteaia erinevad ruumid ja nende sisustus: rühmaruum, esik, köök, saal, koridor, õppeklass, puhketuba.
- Tuntumad ehitised last ümbritsevas keskkonnas.

KODUMASINAD

- Kodus kasutatavad kodumasinad, otstarve ja kasutamine.
- Ohutusreeglid.

ROBOOTIKA, INFO- JA KOMMUNIKATSIOONITEHNOLOOGIA

- Huvi äratamine tehnoloogia kasutamise vastu.
- IKT vahendite heaperepehelikult kasutamine.
- Bee- ja Blue-Bot'i programmeerimine (edasi ja tagasi).
- IKT vahendite ja nende otstarbe teadmine (nt televiisor, arvuti, nutitelefon).

VALDKOND: KEEL JA KÕNE

Hääldamine ja kirjalik kõne

- Häälikute õige hääldamine.
- Kõlalt lähedaste sõnade eristamine (tass-kass, sool-tool, kool-tool jne.). Riimi moodustamine.
- Kes sind hüüab? (laste nimede kinnistamine, selge hääldamine, hääle järgi mõistatamine).
- “Kaja” – täishäälikute vaikne ja vali hääldamine.

- Intonatsioon, meeleolu – näoilmega ja hääletooniga anda edasi: rõõmus, kurb, küsiv, imestav, üllatunud jne. Missuguse meeleoluga ma kõnelen?
- Kiirkõne harjutused.
- Keelesport: laksutamine, põristamine, susistamine, magusad huuled, keelekomm jne.
- Rütmitaju arendamine.
- Kuulmistaju arendamine, erinevate helide eristamine, sõnaline väljendamine, helide arvu eristamine (3-4 erinevat).
- Võõrsõnade õige hääldamine, nt *taburet, banaan, diivan*.
- Sõna koosneb häälikutest.
- Hääliku tundmine kuulates häälikute reas ja sõna des.
- Häälikute kuulamine ja eristamine 3-4 häälikuga sõna des.
- Hääldamisharjutused (r, u, ts, s, l, jne.).
- Hääliku olemasolu määramine sõna des, milles ei ole häälikuühendeid. Kuulata, kas vastavat häälikut on sõna s või ei ole!
- Häälik sõna alguses. Mis häälikuga algab sinu nimi, mänguasi vms.
- Häälik sõna lõpus.
- Kirjanduspalade ettelugemise kuulamine.
- Oma eesnime kirjapildi äratundmine.
- Oma eesnime kirjutamine.
- Kirja eelharjutused.
- Üksikute tähtede tundmine.

Sõnavara

- Sõnade tähenduste täpsustamine.
- Küsimusele *milleks?* ja *millest?* vastamine.
- Vabandamine, andekspalumine.
- Suhtumine vandesõnadesse, rumalad sõnad.
- Viisakussõnade kasutamine.
- Kõnekäänud, vanasõnad, mõistatused.
- Liitsõnad ja tuletised (nt täpiline laulja).
- Üld- ja liiginimetused (nt kuusk, kask – puud).
- Vastandsõnad, nt *lühike-pikk jne*.

- Omadussõnade kasutamine, nt *igav, keeruline, tark*.
- Ajamõistete *eile, täna, homme* õige kasutamine.

Grammatika

- Omastav kääne: vastata küsimusele *kelle oma?*
- Mineviku vormid: nt *käisin, olen käinud jne*.
- Omadussõnade võrdlusastmete kasutamine: *soe-soojem, suur - suurem jne*.
- Jälgida grammatiliste vormide õiget kasutamist igapäevases kõnekeeles.
- Tegusõna lihtmineviku vormi kasutamine (nt *sõitis, laulis*).
- Eritüübiliste lihtlausete kasutamine, nt *ema ostis poest võid, saia, leiba ja piima*.
- -nud ja -tud kesksõnade õige kasutamine.
- Tingiv kõneviis, nt *mängisin – mängiksin*.
- Sõnade ühildamine, nt *jänesed jooksevad, ümmargusele pallile jne*.

Suhtlemine

- 4-realiste luuletuste või liisusalmide peast lugemine.
- Pildi järgi jutustamine.
- Pildiseeria järgi jutustamine.
- Lavastused.
- Tunnetusliku sisuga küsimuste esitamine ja vastamine, nt *miks ta nii tegi?*
- Kuuldu, nähtu või möödunud sündmuse jutustamine 3-5 lausega.
- Võõra teksti mõistmine.
- Iseendast rääkimine.
- Vestlus püsib teemas.

VALDKOND: MATEMAATIKA

Geomeetrilised kujundid

- Kolmnurk: nurkade loendamine, kompimine; võrdlemine ringi ja ruuduga, erinevuste leidmine.
- Nelinurk: nurkade loendamine.
- Kolmnurga, nelinurga ja ringi leidmine teiste kujundite hulgast.
- Kolmnurga, ringi ja ruudu sarnaste esemete leidmine ümbruskonnast.

- Nelinurgad: ruut ja ristkülik, erinevused, sarnasused.
- Ruudu ja ristküliku kirjeldamine, nende külgede arvu ja pikkuse võrdlemine.
- Geomeetriliste kujundite rühmitamine sarnasuse põhimõttel.
- Geomeetriliste kujundite rühmitamine vormi, värvuse ja suuruse järgi: ring, ruut, kolmnurk.
- Geomeetrilistest kujunditest pildi ja mustri moodustamine.
- Paberi lõikamine kujunditeks.

Suurused ja mõõtmine

- Ühetüübiliste esemete võrdlemine suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse järgi.
- Ühetüübiliste esemete järjekorda seadmine.
- Mõisted - ühesuurused, ühepikkused, ühelaiused, ühekõrgused.
- 2 ja 3 eseme suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse järgi järjestamine:
  - on suurem kui, on väiksem kui;
  - on pikem kui, on lühem kui;
  - on kõrgem kui, on madalam kui;
  - on laiem kui, on kitsam kui;
  - on paksem kui, on õhem kui.
- Mõisted kõrge-madal, paks-peenike, lai-kitsas.
- Esemete kirjeldamine mõistete abil: suur-väike, pikk-lühike, lai-kitsas, kõrge-madal, paks-peenike, lai-kitsas.
- Mõõtevahendid: joonlaud, mõõdulint.
- Pikkuse, laiuse ja kõrguse mõõtmine kokkulepitud mõõtevahenditega.
- Kauguste mõõtmine sammudega.

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

- Hulkade mõiste. Ühiste tunnustega esemete hulga leidmine.
- Esemete kuuluvus või mitte kuuluvus hulka.
- Esemete rühmitamine värvuse, suuruse, laiuse, pikkuse, kõrguse ja paksuse järgi.
- Esemete rühmitamine kahe erineva tunnuse alusel.
- Arvude 6-10 moodustamine, loendamine 10-ni. Numbrimärgid 1- 6.
- Küsimusele *mitu ladusid?* Vastamine. Tulemuse sõnastamine.
- Esemete loendamine erinevas järjekorras – arv ei muutu 1-6.

- Hulkade võrdlemine esemete paardesse seadmise teel, tulemuse sõnastamine *rohkem, vähem ja sama palju* abil.
- Suuliste ülesannete lahendamine kujutluse järgi (või abiga/pulgad).

Orienteerumine ruumis

- Eseme asukoha määramine lapse suhtes, mõisted: *keskel, äärel, kohal, üleval, all, nurgas*.
- Enda asukoha määramine teiste esemete või laste suhtes.
- *Parem-vasak* määramine.
- Mõisted *all-üleval, ees-tag*a kasutamine esemete asukoha kirjeldamisel lapse suhtes.
- Orienteerumine ruumis liikumist suunavate käskluste järgi.

Orienteerumine ajas

- Mõisted *hommik, päev, õhtu, öö*. Päeva ja öö iseloomulike tunnuste kirjeldamine.
- Mõisted *eile, täna, homme*.
- Mõisted *kiiresti, aeglaselt* (näiteid liikumisest).
- Tutvustada aastaegade järjestust, oluliste tunnuste leidmine:
  - sügis – värvilised lehed;
  - talv – lumi, jää;
  - kevad – roheline rohi, lilled;
  - suvi – soe, päike.
- Nädalapäevade nimetused. Tööpäevad, puhkepäevad.
- Sünnikuu nimetuse tundmaõppimine.

VALDKOND: KUNST

Kujutamine, väljendamine, kujundamine

- Värvide nimetamine sõnadega ja kasutamine esemete kirjeldamisel: *punane, kollane, sinine, roheline, must, valge*.
- Värvide ja värvitoonide saamine põhivärvide segamise teel, soovitatavalt: *oranž, lilla, roosa ja pruun*. Nende leidmine ümbruskonnast ning kasutamine esemete kirjeldamisel.
- *Heledate ja tumedate* toonide eristamine.
- Värvitoonide vaba kasutamine lähtuvalt oma tunnetest.

- Sobivate vahendite valimine oma mõtte teostamiseks.
- Värvirütmi moodustamine (3-4 erinevat värvi) ja kleepimine.
- Mustri koostamine taime motiividest ja geomeetrilistest kujunditest ruudule, ristkülikule, ringile.
- Tähtpäevaliste kaartide valmistamine.
- Erinevate esemete kaunistamine.

Voolimine

- Rullimine ja veeretamine käte vahel ja tasapinnal, saadud vormide lapikuks vajutamine.
- Lohukeste vajutamine sõrmede abil, servade silumine.
- Kerast ja “vorstikesest” õõnesvormi tegemine.
- Voolingu ilmestamine täppide ja kriipsukestega.
- Esemee voolimine mitmest erineva suuruse ja kujuga üksikosast; osade ühendamise kokku vajutamisega, liitekohtade silumine sõrmedega.
- Väikeste detailide väljapigistamine põhivormist (nt nina, kõrvad jms.).
- Õhukeseks vajutatud servade ülespoole keeramine pöidla ja nimetissõrmega.
- Samalaadsete suuruselt erinevate kujundite voolimine.
- Detailide ühendamise.

Meisterdamine

- Kääride kasutamine (ruudu ja ristküliku väljalõikamine ribast mööda sirgjoont; kolmnurga väljalõikamine ruudust; ristküliku ja ruudu nurkade ümardamine, mille tulemuseks on ovaal ja ring).
- Rebimine (ribad, tükid).
- Mitmest osast koosnevate esemete kleepimine.
- Vormi rütmi moodustamine (2-3 erinevat vormi) ja kleepimine.
- Loodusliku materjali kasutamine.
- Voltimine (nurkade ühendamise).
- Põimimine (soovitav 2 värviga järjehoidja).
- Geomeetrilistest kujunditest pildi ja mustri koostamine.

Joonistamine, maalimine

- Ümara ja ovaalse vormiga esemete joonistamine.

- Kolmnurksete ja nelinurksete esemete joonistamine.
- Mustri koostamine pintslil jälgedest, sirgjoontest, ringidest.
- Fantaasia joonistused: jutu või muusika järgi joonistamine.
- Inimese (erinevad kehaosad) joonistamine, maalimine.
- Tüdruku ja poisi erinevuste edasiandmine välimuse ja riietuse järgi (pikad/lühikesed juuksed, püksid/seelik).
- Lindude, loomade joonistamine, maalimine.
- Loodusnähtuste kujutamine paberil.
- Tausta värvimine.
- Süzeelise pildi joonistamine (3-4 erinevat eset või nähtust).
- Täppide ühendamine joonte abil (soovitav 4 täppi).
- Värvimisel püsida piirjoonte sees ja värvida ühtepidi.

Kunsti vaatlemine, vestlused kunstist

- Raamatu illustratsioonide vaatlemine.
- Oma tööst jutustamine: mis on pildil, millest on tehtud.
- Kaaslaste töösse suhtumine.
- Näituste külastamine.

12. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 6-AASTASELT

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused:

- laps suudab hoida kinni mängureeglitest;
- laps saab aru ja käitub vastavalt rollidele;
- laps oskab arutleda mängu süžee üle;
- laps oskab ise algatada erinevaid mängu;

Tunnetus- ja õpioskused:

- laps plaanib oma igapäevategevusi, seab eesmärgid ning üritab alustatud tegevused lõpetada;
- laps suudab keskenduda tegevusele vähemalt 20-30 minutiks;
- laps kasutab kujutlusi luues ja tegevusi planeerides sisekõnet;

- laps kasutab kõnet info saamiseks, tegelikkuse selgitamiseks ning uute teadmiste omandamiseks;
- laps järgib ühistegevustes reegleid ja suudab neid selgitada;
- laps kasutab sidusat kõnet, tema dialoog on suunatud rohkem iseendale;
- laps osaleb aktiivselt käelistes ja loovtegevustes;
- laps saab aru asjade suhetest ja omadustest ning ajalis-ruumilisest järjestusest;
- laps kasutab teadmisi igapäevastes situatsioonides, nii uudes kui ka sarnases olukorras;
- laps kasutab uute teadmiste omandamisel meeldejätmise strateegiaid juhuslikult, teadvustab kordamise vajadust.

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- laps tajub ja mõistab teiste inimeste emotsioone ja seisukohti ning arvestab neid käitumises ja vestluses;
- laps seab endale eesmärgid ja üritab neid ellu viia;
- laps on oma tegevustes orienteeritud tunnustusele, tähelepanule ja emotsionaalsele toetusele;
- laps eelistab omasoolisi mängukaaslasi, kujunevad esmased sõprussuhted;
- laps suudab lühikest aega ilma täiskasvanu kontrollita rühmas mängida ning teha koostööd omal viisil;
- laps järgib mängudes ja tegevustes reegleid, eriti nende täitmist teiste poolt, oskab reegleid teistele selgitada;
- laps järgib sotsiaalset rutiini.

12.1 ÕPISISU

VALDKOND: MINA JA KESKKOND

Sotsiaalne keskkond

MINA, MINU PERE, KODU

- Kes ma olen? Lapse ees- ja perekonnanimi, vanus ja sugu.
- Pereliikmed: vanemate nimed, vanavanemate nimed, elukoht linnas või maal, õded-vennad (lapse suhtes nooremad või vanemad, nimed).

- Lapse sünnikuu, kuupäev.
- Kodu asukoht, aadress.
- Pereliikmete kodused tegevused, lapse tööd kodus.

MINA ISE, INIMKEHA TUNDMINE

- Kehaosad, nende vajalikkus.
- Tüdrukute ja poiste erinevused.
- Südame tegevus, vereringe.
- Hingamiselundite töö.
- Haistmis- ja maitsmismeel: lõhnad, maitsed.
- Kuulmis-, nägemis- ja kompimismeel.

TERVE INIMENE

- Tervist hoidvad tegevused: toitumine, kehaline aktiivsus, piisav uni ja puhkus, mäng,
- Hea tuju, meeldivad suhted.
- “Tasakaalustatud toidutaldrik”, toiduained, mida tuleb süüa iga päev.
- Hammaste tervishoid (hammaste pesemine, tervislik toitumine, hambaarsti juures käimine).

ÜLDINIMLIKUD VÄÄRTUSED JA ÜLDTUNNUSTATUD KÄITUMISREEGLID

- Viisakusreeglid.
- Laua katmine ja lauakombed.
- Hoolivus ja tähelepanelikkus: emotsioonide (rõõm, mure jt) väljendamine.
- Positiivsed iseloomomadused, halvad kombed: kaebamine, uhkustamine ja kadedus, vingumine, ropendamine.
- Riietumine: lukkude, trukkide, takjapaelte kinni panemine, märgade riiete kuivama panemine, vajadusel märgata abivajajat ja aidata.
- Enda järelt asjade koristamine.
- Määratud näo ja käte märkamine ning pesemine.
- 2-3osalise korralduse täitmine.
- Käitumine õppekäikudel ja väljaspool lasteaeda.
- Koos tegutsemine ja teistega arvestamine. Meeskonnatöö.

- Erinevad inimesed ja suhtumine nendesse: keel, rass, vanus või tervisest tulenev erinevus jne. Abivahendid: prillid, ratastool. Vaegnägemine - valge kepp, vaegkuulmine - kuuldeaparaat.
- Sõprus ja abivalmidus: sõbra positiivsed omadused, eakaaslase ja täiskasvanu lohutamine ja abistamine, andeks andmine ja leppimine.

LASTEAED

- Lasteaia nimi, asukoht.
- Lapse teekond kodust lasteaeda.
- Lasteaia töötajad, nende tegevused.
- Rühmade nimed.
- Lasteaias kehtivad reeglid.
- Mõisted: oma, võõras, ühine.
- Lapse tegevused lasteaias.

TÄHTPÄEVAD, PÜHAD JA KOMBED

- Oma pere tähtpäevad ja nende tähistamine.
- Tuntumad pühad ja kombestik: vastlad, mardipäev, kadripäev. Nende pühadega seonduvad tegevused. Isadepäev, emadepäev, kevadpühad, jõulud.

KODUMAA, TEISED RAHVUSED EESTIS

- Kodumaa mõiste. Minu kodumaa on Eestimaa.
- Sümbolika: toit (hapukapsas verivorst), lipp, rahvuslill, rahvuslind, hümn, rahvuspuu, rahvuskala, rahvuskivi, rahvusloom.
- Sündmused, mille puhul heisatakse riigilipp.
- Eesti kaart ja gloobuse tutvustamine.
- Põhirahvus – eestlased. Eestis elab ka teisi rahvusi.
- Erinevad rahvused Kohilas, oma rühmas, nende keel.
- Eestlane, eesti keel, eesti rahvalaulud, -tantsud, -riided.
- Laulu- ja tantsupidu, rongkäik, laululava.
- Tuntud eestlased: president, sportlased jt.

OHUTUS JA TURVALISUS

- Ohtlikud kohad ja esemed (trepid, rõdu, aknad, kuum toit/vedelik, lahtine tuli, ravimid, terariistad, kemikaalid, elekter, veekogud, ehitised).
- Tegevused, mis on ohtlikud (talvel jääle minek, mängimine tänaval, karjäärides, ehitistel, ujumine täiskasvanu järelvalveta, kiivrita rattasõit).
- Mida teha õnnetuse korral? Hädaabi numbri kasutamine.
- Võõrastega kaasaminek.
- Internet.

AMETID, ELUKUTSED

- Vanemate ametid.
- Üldtuntud elukutsed Kohilas, vajalikud töövahendid.
- Mängu- ja töökoha korrashoid.
- Sügistööd: saagi koristamine aias *ja põllul*, hoidiste tegemine, erinevad köögivilja säilitamise võimalused.
- Erinevate transpordivahendite juhid (näit, lennukijuht – lendur, laevajuht – kapten jms.).

Looduskeskkond

KOHILA LOODUS

- Keila jõgi.
- Metsas kasvavad taimed, seened ja marjad (nimetus, välimus, kasvukoht, korjamine, toiduks valmistamine).

TAIMED

- Puude rühmitamine okas- ja lehtpuudeks.
- Okaspuu-, lehtpuu- ja segamets.
- Kuuse ja männi okkad: pikkus, värvus, asetus.
- Kuuse ja männi kapid; kabisoomuste vahel on seemned, millest kasvab uus puu.
- Mõisted puu-, juur- ja köögivilja, rühmitamine. Tutvumine erinevate puu- juur- ja köögiviljadega.
- 2-3 lille tutvustamine ja kirjeldamine.
- Taimede kasvuks vajalikud tingimused: vesi, õhk ja valgus.

- Teraviljad (rukis, oder, nisu, kaer): viljakokristus läbi aegade, teraviljasaadused.

LINNUD

- Paigalinnud: välised tunnused, kehaehitus, käitumine, hääletsused, talvine toidulaud; põhjalikult 2-3 lindu.
- Rändlinnud: erinevad rändamise viisid, pesitsuspaigad, järglased, välimus ja laul; suitsupääsuke - rahvuslind; põhjalikult 2 lindu.
- Lindude käitumine ja toidulaud talvel (tangud, taimede seemned, rasv); otsivad toitu, hoiavad majade lähedusse.

LOOMAD

- Koduloomad: erinevad koduloomad; 1-2 looma põhjalikum tutvustamine; loomade poegade nimetused; koduloomade kasulikkus.
- Erinevad lemmikloomad, nende eest hoolitsemine (lapse kogemuse põhjal).
- Metsloomad: muutused metsloomade elus vastavalt aastaajale (valmistumine talveks: karvkatte vahetus, toidutagavara kogumine, talveuni), põhjalik tutvumine kahe metsloomaga.

VESI, ELU VEES

- Vee omadused ja erinevad olekud.
- Jõgi, järv, meri (suurused, erinevused). Keila jõgi Kohilas.
- Erinevad kalad ja iseloomulikud tunnused (puudub kael, uimed, saba, keha on kaetud soomustega), liikumine, toit, eluks vajalikud tingimused.
- Konnade elu.
- Veekogude taimed: kasvamine, erinevused maismaal kasvavate taimedest.

PUTUKAD

- Sipelgas, kärbes, ämblik, sääsk, vihmauss: iseloomulikud tunnused, liikumisviisid, elupaik, kasulikkus.
- Elupaigad: Sipelgad elavad sipelgapesas, mesilased mesilastarus jne.

AASTAAJAD

- Sügis, talv, kevad, suvi:

- iseloomulikud tunnused, nende kirjeldamine;
- erinevate päevade ilmade vaatlus – võrdlus, ilmastikukalender, ilmastikunähtused–nende kirjeldamine;
- muudatused looma- ja taimeriigis;
- inimeste tegevused ja riietumine sõltuvalt ilmast;
- õhk ja selle vajalikkus.

INIMENE JA LOODUS, LOODUSHOID

- Öö ja päev, selle vaheldumine ja muutused looduses.
- Erineva temperatuuri mõju taimedele, inimesele ja loomadele.
- Inimese (lapse) tegevuse mõju elusloodusele.
- Vee kokku hoidmine.
- Elektri kokku hoidmine.
- Talvel loomade aitamine.
- Taimede istutamine, nende kasulikkus, taime arengu jälgimine ja kasvuks vajalike tingimuste loomine rühmas: 2-3 erinevat taime.
- Puhtuse hoidmine kodus ja looduses.
- Jäätmed: prügi sorteerimine.
- Osalemine KHK projektides.

TEGEVUSED „ROHELINE KOOL” PROGRAMMI RAAMES

- Talvel lindude toitmine, miks ja mida tohib anda.
- Putukahotellis elavate putukate vaatlus.
- Niitmata ala elurikkusega tutvumine.
- Lasteaia õueala elurikkusega tutvumine (puud, põõsad, lilled, linnud, putukad ka umbrohi).
- Uute istikute/taimede istutamine, seemnete külvamine oma rühma peenrassa.
- Lasteaia õueala riisumine, peenarde rohimine/kastmine.
- Aiajäätmete ja puulehtede komposteerimine.
- Sügisel saagi koristamine peenardelt ja peenarde ettevalmistamine talveks.
- Ise kasvatatud toidu kasutamine (nt puuviljad, juurviljad, maitseroheline jms).
- Prügi korjamine 2 x aastas (kevad ja sügis).
- Säätlik paberi kasutamine, võimalusel kasutada mõlemat paberi poolt.

- Paber läheb rühmas eraldi prügikasti.
- Lasteaia õpperajal (Kapa-Männikus) erinevate aastaegade jälgimine. Puu- ja põõsaliigid, taimed, linnud, putukad õpperajal.
- Maitseme lasteaias kõiki toite!
- 5-7a lapsed tõstavad ise süüa nii palju, kui jõuavad ära süüa (nt salatit, vahukoort).

Tehiskeskkond

SÕIDUKID

- Erinevad veovahendid olenevalt nende liikumise kohast (maa, vesi, õhk).
- Veovahendid erinevaks otstarbeks, nendel kasutatavad mehhanismid (prügiauto, palgiauto, kraana, kastmisauto, raketid jt.).
- Eriotstarbelised transpordivahendid: politsei, kiirabi, päästeamet.
- Käitumine ühistranspordis, sõidupilet.

LIIKLUS

- Liikluseeskirjad Kohilas, ohutu liiklemine.
- Valgusfoor, tulede tähendus.
- Ristmik, ristmiku ületamine, vöötrada.
- Liiklemine jalgrattal: tähelepanelikkus kaasinimeste suhtes, turvalisus, sõidutee ületamine ratas käekõrval.
- Helkuri vajalikkus ja kasutamine.
- Turvatool ja turvavöö.
- Liiklemine erinevates ilmastikuoludes.

KODUMASINAD

- Kodus kasutatavad kodumasinad, nende otstarve, ohud.
- Arvuti kasutamine, sellega seotud ohud.

EHITISED

- Kodumaja kirjeldus: maja osad, nende otstarve, ruumid ja nende sisustus.
- Erinevad ruumid lasteaias, nende otstarve.
- Lasteaia õueala ja vahendid.

ROBOOTIKA, INFO- JA KOMMUNIKATSIOONITEHNOLOOGIA

- Bee- ja Blue-Bot'i programmeerimine (edasi ja tagasi, vasakule ja paremale).
- IKT vahendite tegevuses eesmärgipäraselt ja heaperemehelikult kasutamine.

VALDKOND: KEEL JA KÕNE

Hääldamine

- Häälikute õige hääldamine ja kasutamine sõnades.
- Täis- ja kaashäälikuühendite õige hääldamine.
- Diktsioon – liisusalmid.
- Nägemistaju arendamine.
- Mälu arendamine – luuletuste õppimine.
- Erinevate völdete erinev hääldamine.
- Võõrsõnade (n. *taburet, banaan, diivan*) õige hääldamine.

Sõnavara

- Vastandsõnad (*suur-väike, lai-kitsas jne.*).
- Sõnade moodustamine liidete *-ke* abil.
- Vandesõnad, nende mittekasutamine kõnekeeles.
- Kõnekäänud, vanasõnad, mõistatused.
- Sõnavara rikastamine: uute sõnade, väljendite kasutusele võtmine läbi suhtlemistegevuste.
- Ajamõistete *eile, täna, homme* õige kasutamine.
- Samatähenduslikud sõnad, (nt: *jookseb, lippab, sibib*).
- Samatüveliste sõnade erinev tähendus, (nt *joonistaja, joonistus, jooneline*).
- Määrsõnade kasutamine: *eile, täna homme*.
- Tegusõna vormide õige kasutamine (*veereb-veeretab, sõidab-sõidutab*).
- Ühe kategooria piires vähemalt 2 sõna nimetamine (nt *lilled: tulp, roos*).

Grammatika

- Grammatiliste vormide õige kasutamine kõnekeeles, nende märkamine.
- Saava ja rajava käände õiged vormid (*saab lauljaks, jookseb kivini jne.*).

- Umbisikuline tegumood kõnes (*loetakse, pesti*).

Suhtlemine

- Iseendast rääkimine.
- Vestluses teemas püsimine.
- Täislause.
- Pildi järgi jutustamine suunavate küsimuste või korralduste järgi.
- Pildiseeria jutustamine, kasutades jutu sidumiseks sõnu *ja siis, siis, ja*.
- Ümberjutustus kirjanduspala järgi ja isiklikest kogemustest.
- Lause koostamine ja laiendamine küsimuste abil.
- Küsimuste esitamine.
- 2-3 muinasjutu jutustamine piltide ja küsimuste abil, leides põhjendusi ja seoseid ning iseloomustades tegelasi.
- Nali ja narritamine.

Kirjalik kõne

- Hääliku olemasolu ja asukoha määramine (sõna lõpus, alguses, sees) häälikuühendita sõnades.
- Häälikute arvu määramine.
- Pikk või lühike häälik.
- Hääliku ja tähemärgi kõrvutamine.
- Tähe kirjaõpetus.
- Häälikumängud.
- Erinevatest materjalidest tähtede tegemine (ka konstrueerimine).
- Kuulmistaju arendamine: erinevate helide eristamine (5-6 erinevat) ja sõnaline väljendamine.
- Rütmitunnetuse arendamine.
- Sõna ja lause. Lause koosneb sõnadest. Moodustame lihtlauseid.
- Oma eesnime kirjutamine.
- Üksikute sõnade lugemine kindlas situatsioonis.
- Kirja eelharjutused.
- Üksikute tähtede tundmine.

VALDKOND: MATEMAATIKA

Geomeetrilised kujundid

- Nelinurk: ruut ja ristkülik; erinevused ja sarnasused.
- Nelinurga võrdlemine kolmnurgaga ja ringiga, erinevuste leidmine.
- Ruudu ja ristküliku kirjeldamine, nende külgede arvu ja pikkuse võrdlemine.
- Geomeetriliste kujundite rühmitamine vormi, värvuse ja suuruse järgi.
- Kujundite leidmine ümbruskonnast.
- Geomeetrilistest kujunditest pildi ja mustri koostamine.
- Paberi lõikamine kujunditeks.
- Kõrtest (vms ühepikkustest pulkadest) ruudu ja kolmnurga moodustamine, kõrte arvu võrdlemine.

Suurused ja mõõtmine

- Ümbritsevate esemete võrdlemine:
  - väike-suurem-veel suurem;
  - suur-väike-veel väiksem;
  - lai-kitsam-veel kitsam;
  - kitsas-lai-veel laiem.
- 5 eseme järjestamine suurustunnuse, raskuse ja paksuse järgi.
- Mõistete *kõige suurem-kõige väiksem*, *kõige pikem-kõige lühem*, *kõige laiem-kõige kitsam*, *kõige madalam-kõige kõrgem* kasutamine.
- Pikkuse, laiuse ja kõrguse mõõtmine kokkulepitud mõõtevahenditega.
- kauguste mõõtmine sammudega.

Hulgad, loendamine, arvud, arvutamine

- Loendamise kujundamine 12-piires, arvude rida 1-12.
- Tulemuste sõnastamine (arv kui loendamise tulemus).
- Küsimusele "*Mitu ladusid?*" Vastamine.
- Numbrimärgid 1-12 ja esemete arvu näitamine arvu kaardiga.
- Esemete loendamine erinevas järjekorras – arv ei muutu.
- Ühe eseme lisamine – *järgnev arv*; ühe eseme ära võtmine – *eelnev arv*; arvule eelneva ja järgneva arvu nimetamine.

- Kuuluvus ja mittekuuluvus hulka.
- Ühise tunnusega hulga leidmine, selle sõnastamine.
- Esemete rühmitamine kahe tunnuse alusel.
- Samaväärse hulga moodustamine.
- Tekstülesanded, matemaatilised jutukesed.
- Arvude võrdlemine: *on suurem kui, on väiksem kui.*
- Hulkade liitmine.
- Ühest hulgast esemete ära võtmine, lahutamine

Orienteerumine ruumis

- Ruumi jaotamine kaheks tsooniks: *ees-taga.*
- Mõisted *parem, vasak.*
- Esemete asukoha määramine lapse suhtes: *ees-taga, kohal, keskel vasakul-paremal.*
- Esemete asukoha määramine ja kirjeldamine teiste esemete suhtes: *ees-taga, paremal-vasakul, üleval-all, all-peal, kohal, keskel.*
- Orienteerumine ruumis liikumist suunavate käskluste järgi.

Orienteerumine ajas

- Mõisted: *eile, täna, homme*, õige kasutamine kõnes.
- Kirjeldamine ja küsimustele vastatamine: *Mida millal teen? Mida millal tegin?*
- Mõisted: *kiiresti, aeglaselt, kohe, varsti* kasutamine.
- Aastaajad, nende järjestus.
- Kuude nimetuste tutvustamine.
- Nädal, nädalapäevad, nende nimetamine õiges järjekorras.

VALDKOND: KUNST

Kujutamine ja väljendamine

- Värvid: värvitoonide eristamine (hele, tume); kirjeldamisel osata kasutada ka oranž, lilla, roosa ja pruuni värve; värvitoonide leidmine ümbruskonnast; võrdlemine.
- Oma emotsioonide ja tunnete väljendamine värvidega.
- Töö teostamiseks vajalike vahendite valimine.

- Värvide ja värvitoonide saamine põhivärvide segamise teel (soovitavalt pruun, lilla, oranž, roosa).

Kujundamine

- Rütmilise mustri koostamine.
- Tähtpäevaliste õnnitluskaartide kujundamine.
- Erinevate esemete (kruusi, taldriku, lillepoti) kaunistamine.
- Mustri paigutamine äärtele, keskele, nurkadesse.

Voolimine

- Erineva suurustega vormide voolimine natuuri ja kujutluste järgi.
- Inim-, linnu- ja looma figuuride voolimine erinevates asendites või tegevustes.
- Voolingu pinna kujundamine voolimispulga abil.
- Pisidetailide lisamine põhikujundile, silumine.
- Plastiliini jaotamine 2-4 osaks.
- Ümarvormile süvendi tegemine pöidlaga vajutades.
- Detailide ühendamine.

Meisterdamine, kleepetöö

- Paberi lõikamine kujunditeks: ruudu saamine risküliku poolitamisel, ümarvormide lõikamine mõõda joont, ribast ruudu ja kolmnurga lõikamine (ilma ette joonistamata).
- Erinevate materjalide ühendamine plastiliiniga (looduslik materjal, paber, papp jne.).
- Voltimine.
- Rebimine kontuuri järgi.
- Kortsutamine.
- Mitmetest osadest koosnevate esemete välja lõikamine, rebimine ja kleepimine.
- Põimimine (3 erineva värviga).

Joonistamine, maalimine

- Inimese joonistamine erinevates tegevustes.
- Inimese joonistamine erinevates tegevustes lisades juurde mõned esemed.
- Loomade ja lindude joonistamine (pöörata tähelepanu loomulikele värvidele ja vormidele).

- Kujutada sügisest, talvist ja kevadist loodust.
- Fantaasia joonistused.
- Täpõtamine.
- Objektidele väiksemate detailide tegemine pintslivajutuse- või tõmmetega.
- Aluspinna katmine erinevates tehnikates.
- Värvimine viltpliatsite, rasvakriitide, söe- ja värvipliatsitega.
- Pinna katmine värvidega.

Kunsti vaatlused, vestlused kunstist

- Jutustamine oma tööst: mis on pildil, millest on tehtud.
- Kaaslase töösse suhtumine.

13. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 7-AASTASELT EHK KOOLIVALIMINEVA LAPSE EELDATAVAD ARENGUTULEMUSED

ÜLDOSKUSED

Mänguuskused:

- laps Tunneb mängust rõõmu ning on suuteline mängule keskendumata;
- laps rakendab mängudes loovalt oma kogemusi, teadmisi ja muljeid ümbritsevast maailmast;
- laps algatab erinevaid mänge ja arendab mängu sisu;
- laps täidab mängudes erinevaid rolle;
- laps järgib mängureegleid ning oskab tuttavate mängude reegleid teistele selgitada;
- laps suudab mängu käigus probleeme lahendada ja jõuda mängukaaslastega kokkuleppele;
- laps tunneb rõõmu võidust ja suudab taluda kaotust võistlusemängus;
- laps kasutab mängudes loovalt erinevaid vahendeid.

Tunnetus- ja õpioskused:

- laps saab aru lihtsamatest seostest (hulk, põhjus, tagajärg), tajub esemeid, sündmusi ja nähtusi tervikuna;

- laps mõtleb nii kaemuslik-kujundlikult kui ka verbaalselt, saab kuuldust aru, reageerib sellele vastavalt ning kasutab arutlevat dialoogi;
- laps tegutseb sihipäraselt, on suuteline keskenduma kuni pool tundi;
- laps kavandab ja korraldab oma igapäevategevusi ja viib alustatud tegevused lõpuni;
- laps tegutseb uudses olukorras täiskasvanu juhiste järgi;
- laps suhtub õppimisse positiivselt – tahab õppida, uurida, esitada küsimusi, avastada ja katsetada;
- laps rühmitab esemeid ja nähtusi erinevate tunnuste alusel;
- laps kasutab materjali meeldejätmiseks kordamist.

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

- laps püüab mõista teiste inimeste tundeid ning arvestada neid oma käitumises ja vestluses;
- laps tahab ja julgeb suhelda – huvitub suhetest ja tunneb huvi teiste vastu;
- laps hoolib teistest inimestest, osutab abi ja küsib seda vajadusel ka ise;
- laps osaleb rühma reeglite kujundamisel;
- laps oskab teistega arvestada ja teha koostööd;
- laps loob sõprussuhteid;
- laps saab aru oma-võõras-ühine tähendusest;
- laps teeb vahet hea ja halva käitumise vahel;
- laps mõistab, et inimesed võivad olla erinevad;
- laps järgib kokkulepituid reegleid ja üldtunnustatud käitumisnorme;
- laps selgitab oma seisukohti;
- laps suudab oma emotsioone kirjeldada ning tugevaid emotsioone, nt rõõmu, viha, sobival viisil väljendada;
- laps kirjeldab enda häid omadusi ja oskusi;
- laps oskab erinevates olukordades sobivalt käituda ning muudab oma käitumist vastavalt tagasisidele;
- laps algatab mängu ja tegevusi;
- laps tegutseb iseseisvalt ja vastutab oma käitumise eest;
- laps teab, mis võib olla tervisele kasulik või kahjulik ning kuidas ohutult käituda;
- laps saab hakkama eneseteenindamisega ja tal on kujunenud esmased tööharjumused;

- laps kasutab erinevaid vahendeid heaperemehelikult ning tegevuse lõppedes koristab enda järelt.

13.1. ÕPISISU

VALDKOND: MINA JA KESKKOND

Sotsiaalne keskkond

MINA. MINU PERE, KODU

- Minu ees- ja perekonnanimi, vanus, sünnipäev, sugu.
- Minu huvid ja omadused.
- Pere liikmed, nende töö kodus, lähisugulased.
- Vanemate nimed, amet või töökoht, vanavanemate nimed.
- Kodune aadress.
- Kodumaja kirjeldus, inimeste hoolitsus kodu eest (korrastustööd, lillede istutamine, majade värvimine jne.).
- Naabrid: käitumine, teretamine, abistamine.
- Erinevad pered ja kodud (turvakodud, lastekodud).
- Lapse õigused ja kohustused:
  - lapse õigus olla koos oma perega;
  - lapse õigus oma nimele;
  - lapse õigus oma mõtetele ja nende väljendamisele.
- Lasteaia-kodutee kirjeldus.

MINA ISE, INIMEKHA TUNDMINE

- Kasvamine täiskasvanuks:
  - kuidas ma maailma tulin? (loote arenemine ja lapse sünd);
  - inimese eluring sünnist surmani;
  - tüdrukust saab naine ja ema; poisist kasvab mees ja isa;
  - vananemine, surm.
- Emotsioonid:
  - tunded (*hirm, rõõm, kurbus, viha*), nende kirjeldamine;
  - tunnete väljendamine;

- sõprussuhe ja kuidas olla sõber;
- tunded, mis tekivad tülitsetes ja leppides;
- tähelepanelik ja austav käitumine kaasinimeste suhtes;
- lapse õigused ja kohustused, lapse õigus olla õnnelik.

TERVISE VÄÄRTUSTAMINE

- Tervistkahjustav käitumine: suitsetamine sh passiivne, alkoholi tarvitamine, vägivald.
- Inimese kõige tähtsamate organite (süda, kopsud) ülesanded ja nende hoidmine. Igapäevaelus tervisele kahjuliku ja kasuliku eristamine.
- Tegevused, mis on endale või teistele kahjulikud, nendest keeldumine.
- Ümbritseva keskkonna mõju tervisele.
- Hügieen- küünte puhtus.
- Hambad: kuidas tekivad augud. Kuidas hoolitseda hammaste eest?
- Haigus- mis see on?
- Tervislik toitumine.

ÜLDINIMLIKUD VÄÄRTUSED JA ÜLDTUNNUSTATUD KÄITUMISREEGLID

- Ausus ja autus. Vanemate austamine ja tähelepanelik käitumine nende suhtes.
- Käitumine erinevates kohtades (kauplus, teater, kirik, kalmistu).
- Vastutus oma tegude ja käitumise eest.
- Erinevused: enda arvamustest ja huvidest erinev kaaslase arvamus või huvi.
- Erivajadustega inimesed, abivahendid. Nende abistamine.
- Oma soovide ja nõudmiste esitamine ja põhjendamine.

TURVALISUS

- Ohutus tänaval, looduses; ohtude kirjeldamine.
- Ohutus kodus (ohtlikud ained).
- Turvalise käitumise reeglid (sh jääle minek).
- Kuidas tegutseda ohu olukorras: vette kukkumine, läbi jää vajumine, tulekahju, põletus, teadvuseta või raskelt viga saanud kaaslane.
- Sideme ja plaastri kasutamine.
- Hädaabi 112 numbri kasutamine.
- Kuidas käituda eksinuna.

- Lapse õigused ja kohustused: Lapse õigus olla kaitstud.
- Ohutu arvuti/ interneti kasutamine.

KODUKOHT - KOHILA

- Kohila alev ja vald - see on minu kodukoht; siin on lasteaed, kool, vallamaja jne.
- Kohila Valla sümboolika, Hageri kihelkonna rahvariided (pluus, seelik, vöö, tanu, sukad, vest, püksid).
- Vanemate töökohad Kohilas.
- Kohila alev asub Rapla maakonnas; Rapla linn; kodukoha vapp, Kohila lipp.
- Maa, kus olen sündinud on minu kodumaa (isamaa, sünnimaa).
- Õppekäigud kodukoha ümbrusesse.

EESTIMAA

- Eesti Vabariigi pealinn on Tallinn. Tallinna vanalinn.
- Kodumaa sünnipäev: 24. veebruar.
- Sümboolika: lipp, vapp, lill, lind, hümn, kivi, loom, kala, puu.
- Eesti kaart, lapse kodukoht kaardil.
- Eesti president. Presidendi töökoht - Kadrioru loss.
- Eesti rahvakunst, laulu-ja tantsupidu, rahvapillid.
- Eesti talurahvas, nende tööd ja tegemised, erinevus kaasajast (Hageri, Mahtra Talurahva muuseumi või Rocca al Mare Vabaõhumuuseumi külastamine).

TEISED RAHVUSED EESTIS, LAPSED MUJAL MAAILMAS

- Teised rahvused ja keeled Kohilas, oma rühmas.
- Eesti lähinaabrid: Läti, Soome Rootsi, Venemaa.
- Palju erinevaid riike, rahvaid ja rahvusi: tumedanahalised, hiinlased, eskimod, eurooplased.
- Erinevad keeled, nahavärv, erinev kultuur.
- Maailma suuremad riigid.

KOOL

- Kool kui õppimise koht.
- Lasteaia ja kooli erinevused.

- Lapse õigused ja kohustused: lapse õigus minna kool.

AMETID, ELUKUTSED

- Vanemate elukutsed ja ametid.
- Teisi elukutseid, nt kiirabi, politsei, tuletõrje. Nende vajalikkus.
- Töö ja vastutus.
- Lastele jõukohased kodutööd ja nendes osalemine, aiatööd.
- Raha otstarve.

TÄHTPÄEVAD, PÜHAD JA KOMBED

- Rahvakalendri tähtpäevade tähistamine rühmas.

Looduskeskkond

KOHILA LOODUS

- Keila jõgi, tamm.
- Kohila mets ja põllud, põldudel kasvavad taimed ja teraviljad (nimetus, välimus, korjamine, toiduks valmistamine).

AASTAAJAD

- Sügis, talv, kevad suvi.
- Muutused looduses seoses aastaegade vaheldumisega.
- Iseloomulike tunnuste märkamine ja kirjeldamine: muutused ilmastikus, looduses, ööpäeva pikkus.
- Erinevate päevade ilma vaatlemine-võrdlemine (päikesepaisteline-pilvine, kuiv-sajune, tuuline-vaikne jms.).
- Sügis-, talve-, kevad- ja suvekuud.
- Taimed ja loomad erinevatel aastaegadel.
- Aastaegade võrdlemine.
- Aastaegadele vastav riietumine, tegevused õues ja toas.

TAIMED

- Täpsustada ja süstematiseerida laste teadmisi puudest ja nende viljadest (lasteaia ümbruses kasvavad leht- ja okaspuud): puude ehitus (oksad, tüvi ja lehed moodustavad võra); lehtpuud, okaspuud, segamets, põõsad (ilupõõsad, marjapõõsad); iseloomulikud tunnused.
- Osalemine KHK projektides.
- Taimede puhkeperiood, tärkamine, kasvamine, eluks vajalikud tingimused (valgus, vesi, õhk, soojus, toitained).
- Puude ja põõsaste erinevad kasvukohad: mets, park, aed.
- Ravimtaimed.
- Mürgised taimed.
- Puude ja põõsaste hooldamine, hoidmine.

LINNUD

- *Paigalinnud*: mõiste, 5-6 erinevat paigalindu, kes talvituvad meie maal: iseloomulikud tunnused (käitumine, kehaehitus, liikumisviisid, laul); lindude toit, erinevad söögikohad, kogunemine talvel, erinevate lindude võrdlemine.
- *Rändlinnud*: mõiste, erinevad linnud.
- Lindude rände põhjused (ilmade jahenemine, toidu puudumine, putukate kadumine) ja rändamise viisid (parvedes, kolmnurgas, rivis), tagasilend kodukohta, lindude pesitsemine, pesa ehitus ja poegade toitmine.
- Rändlindude võrdlus paigalindudega; rühmitamine.
- Inimeste hoolitsus lindude eest, millal ja millist toitu võib neile pakkuda.

KODULOOMAD JA METSLOOMAD

- Mets- ja koduloomade võrdlus.
- Loomade tähtsus inimesele.
- Metsloomade rahvapärased nimetused.

VÕÕRAMAALOOMAD

- Sooja- ja külmamaa loomad.

VESI, ELU VEES

- Vee erinevad olekud: udu, härmatis, rahe.

- Vee ringlus.
- Erinevad veekogud: oja, kraav, jõgi, järv, meri, ookean, kosk (õppekäik Kohila kose juurde).
- Vee jõudmine inimeseni (kaev, puhastamine, veetorud, kraan jne.).
- Vesi – elukeskkond: veetaimed (vetikad, kõrkjad), veelaniidud – kalad (kehaosad: pea, keha, saba, uimed, lõpused, keha katavad soomused).
- Erinevate kalade vaatlus ja võrdlus.
- Kahepaiksed: konn – elab nii maal kui vees; nastik – iseloomulikud tunnused, rästik ja teised maod (teistes maades).

PUTUKAD

- Putukate valmistumine talveks, talveune kohad, kevadine ärkamine.
- Eelnevalt õpitule lisandub rohutirts: kuju, suurus, värvus, liikumise eripära.
- Putukate kasulikkus.
- Tuttavate putukate välimuse ja elupaikade kirjeldamine.

INIMENE JA LOODUS, LOODUSHOID

- Looduse säästmine, hoolivus, materjalide ja vahendite säästlik kasutamine.
- Inimtegevuse positiivsed ja negatiivsed mõjud loodusele; enda ja teiste inimeste tegevuse mõju ja tagajärgede märkamine.
- Loomade aitamine: talvel toitmine, viga saanud looma-linnu eest hoolitsemine/teatamine.
- Korrastustööd õuealal ja kodukohas.
- Jäätmed. Prügi sorteerimine (olmejäätmed, biojäätmed).

TEGEVUSED „ROHELINE KOOL” PROGRAMMI RAAMES:

- Talvel lindude toitmine, miks ja mida tohib anda.
- Putukahotellis elavate putukate vaatlus.
- Niitmata ala elurikkusega tutvumine.
- Lasteaia õueala elurikkusega tutvumine (puud, põõsad, lilled, linnud, putukad ka umbrohi).
- Uute istikute/ taimede istutamine, seemnete külvamine oma rühma peenrassa.
- Lasteaia õueala riisumine, peenarde rohimine/kastmine.

- Aiajäätmete ja puulehtede komposteerimine.
- Sügisel saagi koristamine peenardelt ja peenarde ettevalmistamine talveks.
- Ise kasvatatud toidu kasutamine (nt puuviljad, juurviljad, maitseroheline jms).
- Prügi korjamine 2 x aastas (kevad ja sügis).
- säästlik paberi kasutamine, võimalusel kasutada paberi mõlemat poolt.
- Paber läheb rühmas eraldi prügikasti.
- Lasteaia õpperajal (Kapa-Männikus) erinevate aastaegade jälgimine. Puu- ja põõsaliigid, taimed, linnud, putukad õpperajal.
- Maitseme lasteaias kõiki toite!
- 5-7a lapsed tõstavad ise süüa nii palju, kui jõuavad ära süüa (nt salatit, vahukoort).

Tehiskeskkond

LIIKLUS

- Lapse teekond kodust lasteaeda.
- Jalakäijate liikluseeskirjad (kõndimine sõidutee vasakul poolel, sõidutee ületamine, liiklusmärgid jalakäijatele).
- Jalgrattaga, rulluisukude või rulaga sõitmise nõuded: liiklemine alevis, kiiver (vajalikkus!) põlve ja küünarnuki kaitsmed, ohutu liiklemine.
- Helkuri kasutamine ja vajalikkus. Kuhu kinnitada.
- Liiklusmärgid: *jalgrattatee, kõnnitee, ülekäigurada*. Ristmiku ületamine.
- Auto turvavarustus, turvavöö ja -tool.
- Liiklemise erinevused linnas ja maal.

SÕIDUKID

- Eriotstarbelised transpordivahendid: kiirabi, päästeamet, politsei auto, teede parandus- ja hooldusmasinad; nende abi inimestele.
- Transpordivahendite rühmitamine kasutamise koha ja otstarbe järgi (maa-, vee-, õhustransport).
- Erinevate transpordivahendite iseloomulikud omadused sõltuvalt töö iseloomust, liikumise kohast.
- Transpordivahendite vajalikkus (materjalide, toiduainete, posti vedu, inimeste vedu).

EHITISED

- Vanaaja kodu ja selle sisustus, kõrvalhooned ja nende otstarve.
- Maja ehituseks kasutatavad materjalid.
- Teenindusasutused ja nende vajalikkus: kauplus, juuksur, polikliinik, pank, apteek, kingsepatöökoda, kaubanduskeskus.
- Kohila olulised ehitised.

KODUMASINAD

- Kodumasinad ja koduelektroonika, kirjeldused.
- Ohutustehnika: elektrisaag, muruniiduk, trimmer.
- Virtuaalkeskond, tervisele kahjulik ja kasulik.

ROBOOTIKA, INFO- JA KOMMUNIKATSIOONITEHNOLOOGIA

- Digitaalse sisu loomine koos õpetajaga, enda loominguliselt väljendamine kasutades IKT võimalusi (pildid, tekstid, intervjuud, videod).
- Õpetaja abiga digivahendite kasutamine (fotoaparaat, videokaamera, diktofon, nutitelefon, arvuti, tahvelarvuti).
- Iseseisvalt robootika vahenditega Bee- ja Blue-Bot tegutsemine.
- IKT vahendite turvaliselt kasutamine, ohtudest teadlik olemine.
(<https://jaanikan.wordpress.com/2018/09/10/turvaline-ja-tark-tehnoloogia-kasutamine/>)

VALDKOND: KEEL JA KÕNE

Kirjalik kõne

- Oma ees- ja perekonnanime kirjutamine.
- Enamus tähtede häälimine ja kirjutamine.
- Häälikute järjekorra määramine (järgmine, eelmine häälik).
- Sõna vältestruktuuri muutmine (*koll – kool, linna – lina, tibu – tippu*).
- 1-2 silbiliste sõnade kokku lugemine ja kirjutamine.
- Sõnade tundmine kirja pildis.
- Sõnadest lause koostamine.
- Lause sõnadeks jagamine. Vajadusel kasutades sõnade arvu märkimiseks abivahendeid.
- Luuletuse ja kirjanduspalade erinevused, võrdlus.

Hääldamine

- Tähenduselt võõraste sõnade õigesti järele kordamine.
- Võõrhäälikute õigesti hääldamine tuttavates sõnades (f - fanta, š - šokolaad).

Sõnavara

- Sünonüümid.
- Võõrsõnad.
- Uute sõnade moodustamine.
- Kujundlike väljendite oma sõnadega ja/ või kogemustega selgitamine (nt tuul ulub, kevad koputab aknale).
- Abstraktsete tähendustega sõnade mõistmine (nt tundeid, vaimset tegevust iseloomustavad sõnad – *mõtlen, arvan, julge, lahke*).
- Aja- ja ruumisuhteid tähistavade sõnade õige kasutamine (nt vahel, kohal, otsas, vanem, hiljem, enne, pärast).

Suhtlemine

- Lõpetada kõnes lauseid, alustatud jutu lõpetamine.
- Jutule alguse mõtlemine.
- Pildi järgi jutustamine.
- Jutule pealkirja leidmine.
- Jutustamine teema järgi, oma kogemustest ja nähtu-kuuldu põhjal.
- Tuleviku sündmuste kirjeldamine: mida hakkab tegema.
- Fantaasiajutud.
- Küsimuste esitamine.
- Suhtlemine eakaaslaste ja täiskasvanutega. Suhtleja ja suhtlemise paigaga arvestamine. Dialoog, veenmine, ähvardamine.
- Kuuldud teksti mõistmine, sobiv reageerimine.
- Tunnete väljendamine sõnadega.

Grammatika

- Grammatiliste vormide õige kasutamine kõnekeeles.
- Liitlausete moodustamine, kasutamine kõnekeeles.

- Põimlaused, mis väljendavad põhjust (.....sest.....), tingimused (kui.....siis....), eesmärki (.....et.....).
- Käände- ja pöördevormid, nende moodustamine ja kasutamine.
- Ainsus ja mitmus (palju linde, konni, autosid; 1 auto, 3 konna jne).

VALDKOND: MATEMAATIKA

Geomeetrilised kujundid

- Geomeetriliste kujundite rühmitamine mitme tunnuse järgi.
- Kujundi jaotamine osadeks, osadest kujundi moodustamine.
- Ruumiliste kujundite tutvustamine: kera, kuup, risttahukas, püramiid.
- Ruumiliste kujundite võrdlemine tasapinnaliste kujunditega, rühmitamine, leidmine ümbruskonnast.

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

- Numbrid 1-12 tundmine, kasutamine esemete arvu kirjeldamisel.
- Arvude rida on loendamise tulemus.
- Arvude seosed arvureas: *suurem, väiksem, eelneb, järgneb*.
- Arvutamine 5-piires.
- Märkid +, -, =.
- Sõnade *üks, mõni ja kõik* kasutamine esemete arvu kirjeldamisel.
- Seosed: *ühe, kahe, kolme võrra suurem ja ühe kahe, kolme võrra väiksem*.
- Matemaatiliste jutukeste (tekstülesannete) lahendamine.
- Hulga mõiste: terviku ja tema osade võrdlemine.
- Mõisted *terve, pool, veerand, kolmveerand*.
- Hulkade võrdlemine paaride moodustamise teel.
- Hulkade võrdlemine kasutades mõisteid: *rohkem, vähem, võrdselt*.
- Loendamine, võrdsustamine, hulga täiendamine ja hulgast osa eemaldamine.
- Hulkade moodustamine ette öeldud arvu järgi.
- Hulkade püsimine, samaväärsuse säilitamine peale ümber paigutamist.
- Terviku jaotamine osahulkadeks ja osade liitmine tervikuks.
- Numbrite 1-12 kirjutamise harjutamine. Numbrimärkide 1-12 tundmine.

Rühmitamine ja järjestamine

- Järgarvu mõiste, küsimusele „*Mitmes?*” vastamine.
- Esemete asukoha määramine järgarvu abil.
- Mõisted *viimane, eelviimane*.
- Paaride moodustamine.
- Hulkade moodustamine kasvavas ja kahanevas järjekorras.
- Kuni 5 eseme järjestamine suuruse, pikkuse, laiuse või muu ühise tunnuse järgi.
- Esemete rühmitamine asendi järgi ja kahe tunnuse alusel.
- Tegevuste ja nähtuste rühmitamine ajatunnuste järgi.

Suurused ja mõõtmine

- Pikkuse, laiuse, kõrguse mõõtmine kokkulepitud mõõduga või arvu abil.
- Pikkusmõõtude tutvustamine: *sentimeeter, meeter*.
- Massimõõtude tutvustamine: *kilogramm*.
- Mahumõõtude tutvustamine: *liiter* väiksemast suuremasse valamise teel – loenda mitu mahub.
- Pikkus-, mahu- ja massimõõtude kasutamine mängudes.
- Rahatähtede tundmaõppimine ja kasutamine: eurosendid ja euro.

Orienteerumine ruumis

- Esemete asukoha kirjeldamine lapse ja teiste esemete suhtes.
- Orienteerumine tasapinnal ja ruumis.
- Orienteerumine ruudulisel paberil (figuuride ja kujundite moodustamine).
- Juhendamisel kujundi joonistamine (ruudulisel paberil).
- Täringu- ja lauamängud.

Orienteerumine ajas

- Esemete ja nähtuste rühmitamine ja järjestamine: mõisted *varem-hiljem, noorem-vanem, enne-pärast*.
- Mõisted *ööpäev, nädal, kuu, aasta*.
- Kuude nimetused, õiges järjekorras nimetamine. Enda sünnipäev.
- Kella tundmaõppimine ja kasutamine: täis- ja pooltundides.

- Ajaühikud järjestaval tasemel: sekund-minut-tund; päev-öö-ööpäev; päev-nädal- kuu-aasta.

VALDKOND: KUNST

Kujutamine ja väljendamine

- Värvitoonid (hallikas, taevasinine).
- Värvide segamine uute toonide saamiseks.
- Muster, selle jätkamine.
- Tähtpäevadega seotud peolaua ja -ruumide kaunistamine.
- Teatud kindla teema järgi joonistamine, vajalike vahendite kasutamine.
- Esemete kaunistamine sobiva mustriaga.
- Omavalmistatud kaunistus esemete kirjeldamine, otstarve ja sobilik koht.

Voolimine

- Ühest tükist voolimine (välja pigistamine).
- Õiged proportsioonid.
- Töö viimistlus silumise ja parandamise teel.

Meisterdamine, kleepetöö

- Pabermosaik (rebitud ja lõigatud paberitükkidest).
- Nahatehnika erinevatel pindadel.
- Pabernöörast meisterdamine.
- Õmblemine (üleääre piste, tikkimine, nõöbi õmblemine) või heegeldamine.
- Voltimine.
- Põimimine.
- Punumine.

Joonistamine, maalimine:

- Proportsioonid eseme kujutamisel.
- Kaugused (kaugemal asetsevad esemed on väiksemad kui lähemal asetsevad esemed).
- Loodusvaatlused läbi raami ja selle kujutamine paberil.

- Värviopetus: põhivärvidest uute värvide saamine; heledad ja tumedad toonid; värvide sobivus.
- Joonistamine jutu, kogemuste, muusika järgi.
- Fantaasiapildid (soovitav jutu lõpetamine).
- Mustri joonistamine rudulisele paberile.
- Joonistamine sõnalise juhendamise järgi.
- Eri jämedusega pintsli kasutamine ühe töö jooksul vastavalt vajadusele.

Kunsti vaatlemine, vestlused kunstist

- Ümbruses olevate objektide kirjeldamine: detailid, värvid, meeleolu.
- Pildi juurde loo jutustamine: mis juhtus enne, mis pärast.

14. VALDKOND: LIIKUMINE 3-7AASTASED LAPSED

Liikumisvaldkonna **õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid** on, et laps:

- tahab liikuda ja tunneb liikumisest rõõmu;
- suudab ennast loovalt väljendada liikumise kaudu;
- suudab pingutada sihipärase tegevuse nimel;
- tegutseb aktiivselt üksi ja rühmas;
- mõistab kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele;
- järgib esmaseid hügieeni- ja ohutusnõudeid.

Valdkonna LIIKUMINE sisu moodustavad:

- liikumisalased üldteadmised: hügieen, ohutus, enesekontroll, kehalise kasvatuse terminoloogia ja mõisted;
- põhiliikumised;
- liikumismängud;
- erinevad spordialad;
- tants ja rütmika;
- vaba aeg ja loodusliikumine.

Õppe- ja kasvatustegevuse korraldamisel ja kavandamisel:

- arvestatakse, et põhiliikumised eeldavad igapäevast suunamist. Liigutusoskused, liikumisosavus ja teised liikumisvõimed (vastupidavus, kiirus, jõud, painduvus) kujunevad ja arenevad regulaarselt tegevusi korrates;
- rikastatakse lapse liikumis- ja tegevusvõimalusi sportlik-arenduslike liikumisviisidega, nt jalgrattasõit, suusatamine jms;
- peetakse oluliseks kõlbeliste põhimõtete ja enesekindluse kujundamist. Kehalisi harjutusi korrapäraselt sooritades kujunevad positiivsed iseloomuomadused;
- suunatakse last oma oskusi, võimeid ja koostööd hindama, arvestama kaaslastega, oma emotsioone kontrollima ja valitsema ning mõistma kehaliste harjutuste vajalikkust;
- mitmekesistatakse põhiliikumiste, koordineerimise, rühi, tasakaalu, liikumisvõime ja peenmootorika (täpsus, näo- ja sõrmelihaste kontrollioskus) arendamist ja tagasiside andmist;
- arvestatakse lapse individuaalsusega ja eripäraga, oluline on eduelamus ja tunnustus.

Liikumisõpetaja täidab lasteaias alljärgneva dokumentatsiooni:

- õppeaasta tegevuskava (sh õppeaasta eesmärgid, põhimõtted ja tegevused);
- tunnikonspekt iga rühma kohta ELIIS keskkonnas;
- liikumisvaldkonna osa rühma kuuplaanis ELIIS keskkonnas;
- arengukaardil liikumisvaldkond;
- individuaalne arenduskava vajadusel;
- koolivalmiduskaat, üldmootorika osa;
- õppeaasta analüütiline kokkuvõte.

Eeldatavad tulemused:

Üldteema	3 – aastane	4 - aastane	5 - aastane
Liikumisalased üldteadmised	<ul style="list-style-type: none"> • valib õpetaja korraldusel teiste riiete hulgast välja võimlemisriided; • arvestab rühmakaaslasi aktiivses tegevuses; • osaleb lasteaia spordipäevadel. 	<ul style="list-style-type: none"> • sooritab harjutusi õpetaja korralduste ja sõnalise seletuse järgi; • järgib meeldetuletamise korral hügieeninõudeid; • osaleb lasteaia spordipäevadel; 	<ul style="list-style-type: none"> • nimetab kodukohas harrastatavaid spordialasid ja peetavaid spordivõistlusi; • teab spordivahendite nimetusi ning kasutab neid ohutult, sobival viisil ja kohas; • õpitud tegevustes kasutab ohutuid liikumisviise; • osaleb lasteaia spordipäevadel.
Põhiliikumised	<ul style="list-style-type: none"> • sooritab põhiliikumisi; • säilitab liikudes tasakaalu nii tasakaalupingil kui ka vähendatud pinnal, käib mööda looklevat nõõri, seisab mõned sekundid ühel jalal; 	<ul style="list-style-type: none"> • sooritab põhiliikumisi kombinatsioonides ja õpitud harjutustes: jookseb peatustega ja vahetab suunda, roomab mööda võimlemispinki, hüppab ühel jalal, ronib mööda võimlemisredelit; • teeb koordineerimise, tasakaalu ja osavust arendavaid harjutusi; • kasutab aktiivselt lasteaia õueala seiklusradasid. 	<ul style="list-style-type: none"> • kasutab põhiliikumisi aktiivsetes tegevustes ja mängudes; • sooritab staatilist tasakaalu nõudvaid harjutusi; • teeb harjutusi väikevahenditega. • kasutab aktiivselt lasteaia õueala seiklusradasid.
Liikumismängud	<ul style="list-style-type: none"> • mängib matkiva sisuga 1-2 reeglilise kõnni- ja jooksumänge; • mängib iseseisvalt aktiivse liikumisega mängu. 	<ul style="list-style-type: none"> • mängib 3-4 reeglilise liikumismänge; • pingutab end rühmategevuse ühise eesmärgi nimel; 	<ul style="list-style-type: none"> • mängib kollektiivseid võistlusmänge (kujutlusmängud ja rollimängud resultatiivsusele, lihtsamad teatevõistlused); • osaleb jõukohastes teatevõistlustes (nt joonejooksud); • tunnustab nii enda kui ka vastasmeeskonna edu.

Erinevad spordialad – võimlemine, kelgutamine	<ul style="list-style-type: none"> • sooritab võimlemisharjutusi eri asenditest ja erinevate vahenditega; • teeb harjutusi ettenäitamise ja juhendamise järgi ühtses tempos õpetaja ning kaaslastega; • teeb painduvust ja kiirust arendavaid harjutusi; • veeretab palli ja lööb jalaga palli; • viskab palli ja püüab palli kahe käega; • hüppab kahel jalal; • langetab ja tõstab jalgu kordamööda põrandal istudes; • veab tühja kelku; • sõidab kelguga iseseisvalt nõlvakust alla; 	<ul style="list-style-type: none"> • sooritab juhendamisel kuni neljast harjutusest koosnevat kombinatsiooni; • hoiab oma kohta erinevates rivistustes: kolonnis, ringis, viirus 	<ul style="list-style-type: none"> • teeb vahenditega (nt palliga, hüpitsaga) harjutusi eakohaselt tehniliselt õigesti; • valitseb oma liigutusi koordinatsiooni ja tasakaalu nõudvaid harjutusi tehes; • sooritab tasakaalu, painduvust ja osavust arendavaid harjutusi; • veab üksi, kahekesi, kolmekesi kelgul kaaslast; • kelgutab mäest alla, täites eriülesandeid (nt haarab esemeid);
Tants ja rütmika	<ul style="list-style-type: none"> • kõnnib, jookseb ja hüpleb rütmiliselt muusika järgi; • sooritab õpetaja juhendamisel liigutusi muusika järgi erinevas tempos 	<ul style="list-style-type: none"> • sooritab imiteerivaid liigutusi muusika järgi; • plaksutab ja liigub vastavalt rütmile. 	<ul style="list-style-type: none"> • jäljendab liikumisega erinevaid rütme; • liigub vastavalt muusika tempo kiirenemisele ja aeglustumisele; • liigub muusika järgi iseseisvalt ja vabalt.
Vaba aeg ja loodusliikumine	<ul style="list-style-type: none"> • matkab õpetajaga või vanematega looduses; • teeb kaasa kuni 500m pikkuse rännaku ja püsib kolonnis 	<ul style="list-style-type: none"> • algatab iseseisvalt mängu; • tegutseb iseseisvalt lasteaia õuealal. 	<ul style="list-style-type: none"> • kasutab spordi- ja mänguväljakute vahendeid sihipäraselt; • sooritab rännakuid ja orienteerub koos õpetajaga.

Üldteema	6 - aastane	7 - aastane
Liikumisalased üldteadmised	<ul style="list-style-type: none"> • talub kaotust võistlusmängudes; • teab ja kasutab mõisteid õpitud terminoloogia piires; • mõistab hügieeninõuete olulisust; • õnnetuse või ohu korral teab, kuidas kutsuda appi täiskasvanu; • osaleb lasteaia spordipäevadel 	<ul style="list-style-type: none"> • nimetab erinevaid spordialasid ja mõne Eesti tuntuima sportlase; • keskendub sihipärasele kehalisele tegevusele; • liikudes ja mängides peab kinni üldistest ohutusreeglitest (valides sobivad paigad ja vahendid);
Põhiliikumised	<ul style="list-style-type: none"> • käsitseb väikevahendeid aktiivses tegevuses; • ronib varbseinal vahelduva sammuga ning täidab lisaülesandeid; • kasutab aktiivselt lasteaia õueala seiklusrada. 	<ul style="list-style-type: none"> • sooritab põhiliikumisi pingevabalt, nii et liigutused on koordineeritud ja rütmilised; • säilitab paigal olles ja liikudes tasakaalu; • kasutab harjutusi tehes mõlemat kätt korraga, täpsust nõudvates tegevustes kasutab domineerivat kätt; • kasutab aktiivselt lasteaia õueala seiklusradasid, suutes läbida nad kõik.
Liikumismängud	<ul style="list-style-type: none"> • käsitseb mängu- ja spordivahendeid loovmängudes. 	<ul style="list-style-type: none"> • võistleb kombineeritud teatevõistlustes (nt takistusriba läbimine); • mängib sportlike elementidega mängu (mingile kindlale spordialale omased mängud lihtsustatud reeglite järgi); • organiseerib ise liikumismänge; • kasutab ausa mängu põhimõtteid ning peab kinni kokkulepitud mängureeglitest;
Erinevad spordialad – võimlemine, kelgutamine	<ul style="list-style-type: none"> • valitseb harjutusi tehes oma liigutusi ja kehahoidu; • säilitab dünaamilistes harjutustes tasakaalu; 	<ul style="list-style-type: none"> • valitseb oma liigutusi nii ruumis, maastikul kui ka tänaval; • orienteerub mänguväljakul ning sooritab kujundliikumisi, olles kolonnis esimene; • sooritab painduvust, kiirust, vastupidavust ja jõudu arendavaid tegevusi; • osaleb kelguvõistlustel (kaugusele, täpsusele);
Tants ja rütmika	<ul style="list-style-type: none"> • kohandab oma liigutusi etteantud rütmiga; • kasutab lihtsaid tantsusamme üksi ja rühmas tantsides. 	<ul style="list-style-type: none"> • sooritab rütmiliikumisi ühel ajal kaaslasega; • liigub enda tekitatud rütmi järgi ning vahelduva tempoga kiirelt aeglasele; • väljendab liikumise kaudu emotsioone;

Vabaaeg ja loodusliikumine	<ul style="list-style-type: none"> • suudab sõita tõukeratta ja kolmerattalise rattaga. 	<ul style="list-style-type: none"> • kasutab liikudes loovalt vahendeid (rätte, rõngaid jt). • tegutseb iseseisvalt koduümbruse mängu- ja spordiväljakul; • mängib lihtsamaid maastikumänge
-----------------------------------	--	--

15. VALDKOND: MUUSIKAÕPETUS 3-7AASTASED Lapsed

Muusikaõpetuse valdkonna õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid on, et laps:

- tunneb rõõmu laulmisest ja musitseerimisest;
- suudab keskenduda kuulatavale muusikapalale;
- suudab ennast loovalt väljendada laulmise, liikumise, tantsimise ja pillimängu kaudu;
- suudab musitseerida nii rühmas kui ka üksi.

Muusikaõpetuse valdkonna sisu on:

- laulmine;
- muusika kuulamine;
- muusikalis-rütmiline liikumine;
- pillimäng.

Õppe- ja kasvatustegevuse korraldamisel ja kavandamisel:

- on esikohal emotsionaalne ja aktiivne muusikaalane tegevus;
- kujundatakse ja arendatakse lapse muusikalis-loomingulisi võimeid, kultuurilis-sotsiaalset aktiivsust ning väärtushinnanguid;
- arvestatakse lapse individuaalseid eeldusi ning toetatakse eduelamusele ja tunnustusele;
- kasutatakse muusikat lõimiva tegevusena ka teistes õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades, nagu „Keel ja kõne”, „Kunst” jne; muusika on igapäevaelu osa nii argi- kui ka pidulike sündmuste puhul;
- seostatakse üksteisega muusika kuulamine, laulmine, pillimäng, muusikalis-rütmiline;
- liikumine, mängud ja tantsud;
- muusikapalade (laulude, muusika kuulamise palade, tantsude ja mängude, pillilugude);
- valikul arvestatakse laste huve ning ea- ja jõukohasust (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava).

Muusikaõpetaja täidab lasteaias alljärgneva dokumentatsiooni:

- õppeaasta tegevuskava (sh õppeaasta eesmärgid, põhimõtted ja tegevused);
- tunnikonspekt iga rühma kohta ELIIS keskkonnas;
- muusikaõpetuse osa rühma kuuplaanis ELIIS keskkonnas;
- arengukaardil muusikaõpetuse valdkonna;
- individuaalne arenduskava, vajadusel;
- koolivalmiduskaart muusikaõpetuse osa;
- õppeaasta analüütiline kokkuvõte.

Eeldatavad tulemused:

Muusikalised tegevused	2–3aastane	3–4aastane	4–5aastane
Laulmine	<ul style="list-style-type: none"> kuulab ja jälgib õpetaja laulu. 	<ul style="list-style-type: none"> püüab õpetajaga kaasa laulda (nt üksikuid silpe, sõnu, laululõike); osaleb laulude esitamises: plaksutab või laulab kaasa. 	<ul style="list-style-type: none"> laulab rühmaga samas tempos; laulab peast lihtsamaid õpitud rahva- ja lastelaule.
Muusikalis-rütmiline liikumine	<ul style="list-style-type: none"> sooritab koos õpetajaga lihtsaid liikumisi vastavalt laulu tekstile ja muusika meeleolule: <i>paigaltammumine, kõnd, jooks, päkkadel kõnd, keerutamine üksikult ja paaris, koosjalu hüplemine, käte peitmine selja taha, viibutamine sõrmega, lehvitamine, kükitamine, ühe ja vaheldumisi kahe jalaga koputamine.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> liigub koos õpetajaga vastavalt muusika meeleolule, arvestades pulssi ja meetrumit: <i>kõnd ja jooks läbisegi, päkkadel kõnd, poolkükki, keerutusi, kiikumist, paarilisega kõndimist ja kätest kinni keerutamist, ringi moodustamist ja ringjoonel kõndimist.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> väljendab muusika meeleolu liikumise kaudu (loova liikumisega); esitab lihtsamaid tantse kasutades eakohaseid tantsuelemente: <i>püstplaks, eesgalopp, kand-varvasastak, sulghüpped;</i> osaleb laulumängudes.
Muusika kuulamine	<ul style="list-style-type: none"> tunneb rõõmu kuulatavast laulust või muusikapalast. 	<ul style="list-style-type: none"> reageerib emotsionaalselt muusika iseloomule (nt plaksutab, kõigutab keha vmt). 	<ul style="list-style-type: none"> kuulab laulu ja muusikapala lõpuni; eristab muusika väljendusvahendeid: <i>kiire ja aeglane, vaikne ja vali, kõrge ja madal;</i> väljendab emotsionaalselt

			kuulatud muusikas tajutud kontrastseid meeleolusid liigutuste ja liikumisega; <ul style="list-style-type: none"> tunneb kuulmise järgi ära mõningaid õpitud laule.
Pillimäng	<ul style="list-style-type: none"> mängib õpetaja ette näitamisel <i>kehapillil kõlapulkadel, randmekuljustel</i> kaasa kuulnud muusikale ja laulude saateks pulssi või rütmi. 	<ul style="list-style-type: none"> mängib muusikat kuulates, liikudes ja laudes kaasa pulssi või rütmi <i>kehapillil, kõlakarbil, trummil, kuljustel, marakatel, pandeiral.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> mängib rütmipille <i>kõlatoru, võrutrumm, tamburiin, kõlatoru, kastanjett</i> muusika kuulamise, liikumise, laulmise saateks ja eristab neid tämbri järgi.

Muusikalised tegevused	5–6aastased	6–7aastased	7aastased
Laulmine	<ul style="list-style-type: none"> laulab väljahingamisel loomuliku häälega; esitab laule rühmaga samas tempos; laulab rühmas ja iseseisvalt peast mõningaid õpitud rahva- ja lastelaule. 	<ul style="list-style-type: none"> laulab ilmekalt, lähtudes laulu ja teksti karakterist; laulab peast õpitud rahva- ja lastelaule ning esitab neid rühmas. 	<ul style="list-style-type: none"> laulab ilmekalt voolava ja pehme häälega eakohaseid rahva- ja lastelaule; esitab neid laule nii rühmas kui ka üksi.

<p>Muusikalis-rütmiline liikumine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • muudab liikumist muusikaosade ja muusikaliste väljendusvahendite vaheldumise põhjal (tempo, dünaamika, register), arvestades pulssi ja meetrumit (<i>nt liigub hanereas ja ringis nii üksi kui ka paaris</i>); • esitab õpetaja seatud tantse, kasutades õpitud liikumiselemente (<i>ees- ja külgalopp, hüpakamm, käärhüpe</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> • liigub ja tantsib väljendusrikkalt, õige kehahoiuga ja sünkroonis teistega; • kõnnib, jookseb ja reageerib muusika tempo muutustele rütmiliselt täpselt (<i>nt muudab liikumissuunda muusika dünaamika ja tempo järgi</i>); • esitab õpetaja seatud tantse, kasutades õpitud liikumiselemente (<i>ees- ja külgaloppi, hüpakamm, vahetus- ja polkasammu, luisksammu, kõrvalastesammu, käärhüpet</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> • väljendab ennast loovalt liikumise kaudu, toetudes õpitud muusikalistele väljendusvahenditele (tempo, dünaamika, register, muusika meeleolu), kasutades õpitud liikumiselemente (<i>nt kül- ja eesgaloppi ning hüpakamm</i>); • sooritab tantsuliigutusi sünkroonselt, väljendusrikkalt ja õige kehahoiuga.
<p>Muusika kuulamine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kuulab laulu ja muusikapala huviga; • väljendab kuulatud muusikas tajutud meeleolusid erinevate muusikaliste tegevuste (liikumise, laulmise, pillimängu) kaudu, <i>nt järgib tempot ja rütmi kehalise liikumisega või, tundes ära õpitud laulu (kuuldes nii meloodiat kui ka sõnu), hakkab kaasa laulma.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • eristab ja tunneb ära kuulmise järgi vokaal- ja instrumentaalmuusikat ning lihtsamaid žanre (hällilaul, rahvalaul, marss, tantsuviis); • väljendab loovalt muusika kuulamist saadud elamusi. 	<ul style="list-style-type: none"> • kuulatud muusikat iseloomustades kasutab eakohast sõnavara; • näitab tegevuses üles loomingulist initsiatiivi, toetudes oma kogemusele kuulnud palade suhtes (<i>nt jutustab, mida kuulis muusikas</i>); • eristab vokaal- ja instrumentaal muusika lihtsamaid žanre (hällilaul, marss, tantsuviis, rahvalaul).

<p>Pillimäng</p>	<ul style="list-style-type: none"> • mängib ja tunneb kuulates tämbri järgi ära õpitud rütmipille (lisanduvad <i>puu-agoogo, taldrik, guiro, triangel, kõlaplaadid</i>); • mängib rütmisaateid lasteriimidele ja –lauludele ning muusikapaladele; • ansambli mängus osaledes alustab ja lõpetab koos teistega, mängib nendega ühes tempos. 	<ul style="list-style-type: none"> • mängib rütmi- ja meloodiapillidel (lisanduvad <i>metall-agoogo, cabasa, cazizi, plaatpillid: ksülofon, metallofon, kellamäng</i>) lihtsamaid ostinato kaasmänge (lühikest korduvat rütmi-, viisi- või meloodialõiku); • mängib pilliansambelis. 	<ul style="list-style-type: none"> • oskab mängida eakohastel rütmi ja meloodiapillidel kaasmänge õpitud lauludele, lasteriimidele ja instrumentaalpaladele; • mängib pilliansambelis.
-------------------------	---	--	--

16. LAPSE ARENGU ANALÜÜSIMISE JA HINDAMISE PÕHIMÕTTED NING KORRALDUS

16.1. LAPSE ARENGU JÄLGIMINE

Lapse arengu jälgimise põhiliseks ülesandeks on koguda infot lapse kohta, et selle põhjal korraldada lapse individuaalsusel ja huvidel põhinevat lapse igakülgset tulemuslikku arengut soodustav õppe- ja kasvatustegevus.

Lapse arengu hindamisel lähtutakse tema individuaalsest arengust ja käesolevas õppekavas toodud lapse arengu eeldatavatest tulemustest.

16.2. LAPSE ARENGU HINDAMISE PÕHIMÕTTED JA ANALÜÜSIMISE MEETODID

Lapse arengu ja õppimise hindamine on osa igapäevasest õppe- ja kasvatusprotsessist.

Lapsevanematele tutvustatakse lapse arengu hindamise põhimõtteid ja korraldust sügiseti lastevanemate koosolekul.

Kogu õppe- ja kasvatusprotsessi kestel jälgitakse lapse kehalist, vaimset, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut:

- kehalise arengu hindamisel vaadeldakse keha valitsemisoskust, üld- ja peenmotoorikat, kehalist aktiivsust ning kehalise võimekuse arengu dünaamikat;
- vaimse arengu hindamisel vaadeldakse lapse psüühiliste protsesside (tajude, kujutluste, mälu, mõtlemise), tunnetustegevuste ja õpioskuste arengut ning eeldatavat arengutulemuste saavutamist;
- sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste ning emotsionaalse arengu hindamisel vaadeldakse lapse tegutsemist ja suhtlemist teiste laste ja täiskasvanutega, lapse tegevuste, eelkõige mänguoskuse arengut, iseseisvust, üldtunnustatud normidele vastavat käitumist, õpi- ja toimetulekuoskusi, emotsioonide, taju kontrolli ja väljendamise oskust.

Lapse arengu ja õppimise jälgimine on mitmekülgne. Lapse arengu jälgimiseks võib/saab rühmaõpetaja kasutada erinevaid meetodeid:

- laste tegevuste vaatlus;

- jutustavad ülestähendused;
- usutlused, vestlused, intervjuud;
- laste ankeedid;
- kirjaoskusküsitlused;
- fotod ja tegevuste, vestluste lindistused, joonistused jm.

Põhiliseks laste arengu jälgimise meetodiks on vaatlus. Vaatlusi viiakse läbi kindla plaani alusel, kus lapsi jälgitakse nii igapäeva toimingutes, vabamängus kui ka pedagoogi suunatud tegevustes.

Vaatluste käigus kogutakse võimalusel erinevaid andmeid lapse kohta:

- kodukultuur (toitumisharjumused, kodune keel, kombed, omavahelised suhted perekonnas);
- vanus;
- lapse füüsiline, vaimne ja sotsiaale arengutase;
- lapse isikupära, emotsionaalsus ja temperament;
- soolised erinevused;
- lapse õppimisstiil;
- lapse huvid;
- lapse tugevad ja nõrgad küljed;
- lapse rahulolu lasteaia ja rühmaga;
- lapse tervis;
- lapse enesehinnang.

Iga lapse kohta koostatakse rühmas lapse **arengumapp** (vt lapse arengumapp), kuhu kogutakse kavakindlalt materjali (tööde ning joonistuste näidiseid, pilte, lapsesuu jm), mis iseloomustab lapse arengut. Arengumappi kogutakse materjali kogu lapse lasteaia viibimise perioodi jooksul. Arengumappi koguvad infot rühmaõpetajad ja vajadusel kasutatakse ka lapsevanemate abi.

Lapse arengutaseme väljaselgitamise ühe osana viiakse kord aastas lapsega läbi Strebeleva meetodikal (nn J. Strebeleva hindamiskaala) põhinev hindamine, mille tulemused dokumenteeritakse.

Lapse arengu hindamise tabeli e J. Strebeleva hindamiskaala ja teiste arengu jälgimise meetodite põhjal koostab õpetaja lapse kohta oma rühmas kirjaliku arengu kirjelduse - **arengukaardi**. Arengukaart koostatakse rühmaõpetaja poolt üks kord aastas virtuaalkeskonnas ELIIS, mille alusel toimub arenguestlus lapsevanemaga (vt arenguestlus). Arenguestlusel arutab õpetaja vanemaga läbi lapse kohta antava tagasiside. Lapse arengukaart allkirjastatakse arenguestlusel ja lisatakse lapse arengumappi.

Edasised Laste arengu hindamiseks ja toetamiseks korraldab HEV koordinaator vähemalt korra õppeaastas, soovitavalt õppeaasta alguses, **rühma arendusmeeskonna ümarlaua (RAM)** ja/või **lapse arendusmeeskonna ümarlaua (LAM)**, kuhu kaasatakse ka lasteaia erialaspetsialistid. Rühma või lapse arendusmeeskondade ümarlaudade arutelu tulemusena selgitatakse välja ühised pedagoogilised nõudmised, täpsemate arengu hindamistearenguhindamiste ja tugimeetmete, s.h. individuaalsete arengukavade vajadus.

Edasised täpsemad arengu hindamised viivad läbi logopeed ja/või eripedagoog.

Rühmaõpetaja analüüsib oma rühma laste arengut valdkondade kaupa võttes aluseks lastega läbi viidud arengu hindamiste ja vaatluse tulemused ja kavandab sellest lähtuvalt uue õppeaasta tegevuskava. Liikumis- ja muusikaõpetuse valdkonna täidavad vastavalt nende valdkondade õpetajad.

Igal kevadel viiakse läbi kooliminevate lastega “**Männimäng**” (vt lapse koolivalmiduse hindamine), mille abil koostatakse kirjalik arengukirjeldus ehk **koolivalmiduskaart** (vt koolivalmiduskaart). Tulemustest antakse tagasiside lapsevanemale.

Koolipikenduse küsimustes nõustavad pedagoogid vajadusel lapsevanemaid (vt koolikohustuse edasilükkamine).

Lapse arengu hindamise ja arenguestluse tulemus dokumenteeritakse «Isikuandmete kaitse seaduses» sätestatud tingimustel.

Lapse ja tema pere kohta kogutud info on konfidentsiaalne.

16.3. INFO VAHENDAMINE JA TAGASISIDE ANDMINE LAPSE ARENGU KOHTA

Infot lapse arengu kohta jagab rühmaõpetaja lapsevanemale igapäevase vestluse ja planeeritud arenguvestluse käigus.

Lapse arengu hindamiseks ja toetamiseks viib õpetaja vähemalt korra õppeaastas lapsevanemaga läbi arenguvestluse, mis:

- annab tagasisidet lapse arengust ja õppimise tulemustest;
- selgitab lapsevanema ootused ja seisukohad lapse arengu suhtes.

Arenguvestluse läbiviimise põhimõtted:

- arenguvestlus on konfidentsiaalne;
- last ei hinnata võrreldes teistega, vaid lähtuvalt tema enda arengust;
- tagasiside võiks olla eelkõige positiivne. Juhul, kui negatiivse tagasiside andmine on siiski vajalik, võiks see olla parendamisele suunatud vormis;
- lapse arendamist vajava valdkonna selgumisel on oluline, et õpetaja planeerib lapsel puudujääva oskuse või teadmise kujunemiseks rühmas individuaalseid või üldisi tegevusi ning soovib vanematele konkreetseid toetavaid tegevusi kodus.

Arenguvestluse aeg, koht ja läbiviimine:

- arenguvestlust viiakse läbi regulaarselt üks kord aastas. Arenguperioodiks on reeglina üks aasta. Vajadusel võib arenguperiood olla lühem või pikem. Arenguvestluseks valmistatakse ette vajalikud materjalid, lapse arengust tehakse kokkuvõtte ning lepitakse lapsevanemaga kokku sobiva aja suuliseks tagasisidestamiseks;
- arenguvestlus tuleb läbi viia privaatses kohas ilma segavate teguriteta. Ruum tuleks muuta mugavaks ja kõrvaldada võimalikud segajad (ei heliseks telefonid, ei oleks kolmandaid isikuid, pidevalt ei käida ruumis jms);
- kui lapsevanema jaoks on tegemist esimese arenguvestlusega, siis täpsustatakse talle arenguvestluse läbiviimise korraldust;
- arenguvestluse toimumine fikseeritakse paber kandjal. Ühiselt vastu võetud otsused kinnitatakse mõlemapoolselt allkirjaga.

Juhul, kui lapsevanem ei soovi arenguestlusel osaleda, teeb õpetaja lapse arengukaarti sellekohase märke, mille lapsevanem allkirjastab.

16.4. LAPSE ARENGUMAPP

Lapse arengu järjepidevaks jälgimiseks koostatakse igale lapsele individuaalselt arengumapp. Arengumapi koostamist alustatakse lapse vastuvõtmisel lasteaeda. Lasteaiast lahkudes saab laps oma arengumapi kaasa. Arengumappi täiendatakse pidevalt.

Soovituslik arengumapi sisu:

- tiitelleht: lapse nimi, sünniaeg, foto mapi alustamise ajal;
- lapse foto, kaal ja pikkus aastate lõikes;
- lapse joonistus, nimi (lapse enda kirjutatud) ja/või värvitud pilt;
- lapse huvitavad ütlused, arvamused, soovid ja sõnaline looming (kirjalikult või joonistustena);
- õpetaja poolt üles kirjutatud intervjuud lapsega;
- lapse huvitavad ütlused, kelleks soovib saada;
- igal aastal joonistatud pilt teemal “Mina ja minu pere”, lapse kirjeldused piltide kohta õpetaja poolt kirjutatuna;
- tähelepanekud lasteaia kohta: algus, esimesed muljed jm;
- lapse enda valikul 3-5 tööd õppeaasta lõpus, põhjendusega, et miks just need;
- lapsevanema ankeedid;
- kokkuvõtteleht lapse arengust (tutvusuuringu testidele toetudes);
- lapse arenguvaatluslehed (sh mänguvaatlus) erinevates vanuseastmetes koos arenguestluste kokkuvõtetega, lapse iseloomustus;
- tugispetsialistide tähelepanekud (vajadusel);
- kooli tutvumisuuringud (Männi mängude põhjal);
- rühma- ja lasteaialaul, rühmareeglid;
- fotod erinevatest sündmustest;
- diplomid, tänukirjad, kiituskirjad jm;
- muud materjalid õpetajate omavahelisel kokkuleppel.

Kõik lehed arengumapis peavad olema dokumenteeritud lapse nime, vanuse ja kuupäevaga, teemaga.

Arengumapis olev info on konfidentsiaalne. Lapsevanemal on õigus tutvuda enda lapse arengumapiga.

17. KOOLIVALMIDUS, SELLE HINDAMINE JA TOETAMINE

17.1. KOOLIVALMIDUS

Koolivalmidus on lapse valmisolek õpitegevuse alustamiseks, mis väljendub lapse soovis õppida, omandada uusi teadmisi, jälgida ja täita täiskasvanute selgitusi ja korraldusi.

Koolivalmiduse kujunemist jälgitakse õpetajate, vajadusel logopeedi ja eripedagoogi poolt lapse arengu analüüsimise käigus kogu koolieelse perioodi vältel. Koolivalmiduse hindamine toimub lapse arengu analüüsimise põhjal (vt koolivalmiduse hindamine.)

Koolimineva lapse eeldatavad üldoskused ja arengu tulemused on välja toodud 6-7-aastaste laste õpitulemustes.

17.2. KOOLIVALMIDUSE HINDAMINE

Koolivalmiduse hindamiseks viiakse läbi:

- vaatlused kogu õppeaasta jooksul;
- lapse arengu hindamine sügisel Strebeleva mängude põhjal;
- koolivalmiduse väljaselgitamiseks “Männimäng” kevadel;

Laste koolivalmiduse väljaselgitamiseks toimub „**Männimäng**”, mille käigus hinnatakse lapse:

- sotsiaalseid oskusi ja emotsionaalset arengut: lapse tegutsemine, suhtlemine teistega, toimetulekuoskus, enesekontroll, kollektiivis olemise oskus, lapse enesehinnang ning tema püüdluse tase;
- füüsilisi ehk üld- ja peenmotoorseid oskusi: oma liigutuste ja liikumiste valitsemine erinevates tegevustes, tasakaal, koordineerimine, käe- ja sõrmelihaste töö;

- tunnetus- ja õpioskuseid: tähelepanu, mälu, mõtlemine, matemaatilised- ja lugemisoskused, kõne areng ning väljendusoskus.

Mäng viiakse läbi lasteaia saalis ja korraga osaleb kuni 12 last. Mängu jooksul sooritavad lapsed erinevaid ülesandeid. Katsumused koosnevad ülesannetest, mille abil on võimalik välja selgitada lapse koolivalmidus ning vajadus edaspidiseks täiendavaks abiks.

Mängu juhib mängujuht. Vaatlejatena osalevad rühmaõpetajad, logopeed, eripedagoog, kelle ülesandeks on mängu vaatlemine ning tulemuste fikseerimine.

Mängu kestus on ca 1-1,5 tundi.

“Männimängu” kokkuvõtte lisatakse lapse arengumappi ning selle tulemustest antakse tagasisidet lapsevanemale.

17.3. KOOLIKOHUSTUSE EDASILÜKKAMINE

Lapse koolikohustuse edasilükkamise eest vastutab lapsevanem. Kui lapse arengu jälgimise tulemusena selgub, et lapsel on vajadus koolikohustuse edasilükkamiseks, siis teavitatakse ja nõustatakse sellel teemal lapsevanemat, kes teeb otsuse koolikohustuse edasilükkamise osas.

Lasteaed aitab vajalike dokumentide vormistamisel, mille lapsevanem esitab koolivälisele nõustamismeeskonnale.

Koolikohustuse täitmise edasilükkamise reguleerib sotsiaalministri 12.08. 2010 a. määrus nr.49.

Lõpliku otsuse lapse koolikohustuse täitmise edasilükkamise kohta teeb kooliväline nõustamismeeskond ja teavitab sellest kirjalikult lapsevanemat ning lapse elukohajärgset valla- või linnavalitsust.

Koolipikendust saavatele lastele töötatakse välja individuaalne arenduskava ja tagatakse lasteaiakoht võimalusel sobivas vanuserühmas. Vajadusel kaasatakse logopeedi ja eripedagoogi abi.

17.4. KOOLIKOHUSTUSLIKUSTE EAST VAREM KOOLI

Lapse koolikohustuslikust east varem kooli õppima asumise eest vastutab lapsevanem.

Lapsevanem, kes soovib lapse panna koolikohustuslikust east varem kooli, pöördub esimesel võimalusel konsultatsiooniks lasteaia poole, kus lapsele teostatakse hindamine koolivalmiduse väljaselgitamiseks.

Kui lasteaed ja pere jäävad lapse koolivalmiduses eriarvamusele, tuleks lapsevanemal pöörduda koolivälise nõustamismeeskonna poole soovitude saamiseks.

Lapsevanem peab teavitama Kohila Vallavalitsust varem õppima asumise soovist enne käimasoleva aasta 1. maid. Kui vanem teavitab vallavalitsust pärast 1. maid, võib kool võtta selle lapse õpilaseks vastu vaba õppekoha olemasolul koolis (*Kohila vallavalitsuse määrus*).

17.5. KOOLIVALMIDUSKAART

Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava läbinud lapse vanemale annab lasteasutus välja koolivalmiduskaardi (LISA 3), milles on kirjeldatud lapse arengu tulemused.

Lapse koolivalmiduskaart täidetakse iga koolimineva lapse kohta ning sellega tagatakse lapse sujuv üleminek lasteaiast kooli.

Vanem esitab koolivalmiduskaardi kooli, kus laps asub täitma koolikohustust (*Koolieelse lasteasutuse seadus*).

Koolivalmiduskaardis on kirjeldatud, lähtudes koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast, lapse arengu tulemused üldoskustes ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades, tuues välja lapse tugevused ja arendamist vajavad küljed.

Koolivalmiduskaardi koostamise põhimõtted ja **hindamistulemuste tagasisidestamine lapsevanemale:**

- koolivalmiduse tulemused (“Männimängu” tulemused ning lapse arengu jälgimine rühmas õppeaasta jooksul) kantakse **koolivalmiduskaardile**;
- koolivalmiduskaardi koostavad rühmaõpetajad, liikumis- ja muusikaõpetaja, vajadusel logopeed ja eripedagoog;

- Lapsevanem saab rühmaõpetaja ja/või eripedagoogi käest koolivalmiduskaardi alusel suulist tagasisidet lapse arengu ja koolivalmiduse kohta. Koolivalmiduskaardi sisu arutatakse läbi koos lapsevanemaga;
- Lapsevanemale edastatakse lapse koolivalmiduskaart paber kandjal, mis allkirjastatakse ning antakse lapsevanemale (lisa 3). Koolivalmiduskaardi digitaalne koopia säilitatakse lasteasutuses.

18. ERIVAJADUSTEGA LAPSE ARENGU TOETAMISE PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS

Kohila Lasteaed Männi on erivajadustega lastele kättesaadavad tugiteenused:

- HEV koordinaator
- eripedagoog
- psühholoog
- mitte eesti kodukeelega laste eesti keele õpetaja

18.1. ERIVAJADUSTEGA LAPS

Erivajadusega on laps, kelle võimed, tervislik seisund või muud omadused (sh keha-, kõne, meele- või kognitiivne puue, emotsionaalsed ja käitumisraskused, üld- või eriandekus) erinevad sedavõrd, et tavapärane õpikeskkond ning õppe- ja kasvatusprotsess ei toeta tema võimete arengut piisavalt.

Erivajadusega lapse arenguvajaduste toetamiseks on vaja teha muudatusi või kohandusi lapse kasvukeskkonnas (mängu- ja õppevahendid, ruumid, õppe- ja kasvatusmeetodid jm) või rühma tegevuskavas.

Lapse varajane erivajaduste või andekuse määratlemine ning vastava arendustegevuse alustamine annavad parema võimaluse arenguks ja õppimiseks.

Erivajadustega laste toetamisel on olulised:

- asutuse juhtkonna positiivne suhtumine;

- lapsevanemate valmisolek koostööks õpetajaga;
- heatahtlik suhtumine rühmakaaslaste ja teiste lapsevanemate poolt;
- õpetaja õpetamisoskused ja –kogemused;
- õpetaja teadmised erimetoodika(te)st;
- eripedagoogiline/logopeediline tugi;
- meeskonnatöö õpetuse planeerimisel ja läbiviimisel;
- sobivate õppematerjalide ja abivahendite olemasolu;
- vajadusel individuaalse arenduskava rakendamine.

Kohila Mäni Lasteaias toimub laste arendustegevus erivajadustest, selle raskusastmest, perekonna eelistustest sõltuvalt kas tava- või sobitusrühmas, vajadusel koos tugiisikuga.

Erivajadusega laps suunatakse sobitusrühma pedagoogilis-psühholoogiliste ja/või meditsiiniliste uuringute põhjal koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel alusel. Erivajadusega lapse arengu toetamisel tegutsetakse ühtse meeskonnana. Meeskonnatöö toimimise eest vastutab lasteasutuse direktor.

Toetavasse meeskonda kuuluvad rühmaõpetajad, assistendid, õpetaja abid, muusika- ja liikumisõpetaja, logopeed, eripedagoog, HEV koordinaator, direktor, lapsevanemad ning vajadusel ja võimalusel kaasatakse tugiisik ning lasteasutusevälised erialaspetsialistid.

18.2. VARAJANE SEKKUMINE

Varajase sekkumise eesmärgiks on kaasa aidata erivajadustega lapse võimetekohasele arengule ja toetada lapse perekonda. Sekkumine on lapse arengutasemele vastava õpetuse tagamine.

Varajase sekkumise planeerimisel ja elluviimisel arvestatakse üldpõhimõtteid:

- arendustegevuse alustamine niipea, kui selle vajadust on märgatud;
- individuaalne lähenemine vastavalt lapse arengulistele erivajadustele ja keskkonna võimalustele;
- perekonna ja spetsialistide kaasamine, meeskonna- ja võrgustikutöö;
- lapse perekonna nõustamine ja juhendamine tegevusteks oma lapsega.

Varajase sekkumise etapid

1. ETAPP - märkamine ja esialgne toetamine:

- laste arengu jälgimine rühmas (rühma- ja tugimeeskonna vaatlused);
- võimaliku eripära märkamine;
- lapsevanemate kaasamine probleemi olemuse selgitamiseks.

2. ETAPP - erisuse hindamine, täpsem vajaduste väljaselgitamine, nõustamine:

- lasteaia tugimeeskonna poolt viiakse läbi täiendavaid vaatlusi ja uuringuid, mille käigus hinnatakse lapse arengutaset täpsemalt ja antakse tagasisidet lapsevanemale;
- kõne- ja keeleprobleemidega lastel viiakse läbi täiendavad kõneuuringud;
- vajadusel soovitatakse lapsevanemal lapsega pöörduda erialaspetsialistide ja eriarstide vastuvõtule (Innove Rajaleidja keskuse spetsialistid, silma- ja kõrvaarst, ortopeed, neuroloog jm).

3. ETAPP - lapse arengu tasemele vastav õpetus ehk sekkumine:

- rühmatöös arvestatakse lapse eripäraga;
- last uurinud spetsialistide ja/või koolivälise nõustamismeeskonna soovitude järgimine;
- kaasamine – erivajadustega lapse paigutamine eakaaslastega samasse keskkonda, kus tema tarvis kohandatakse õppekava, metoodikat, õppematerjale jne;
- individuaalne arenduskava (IAK) koostatakse rühmakaaslastest oluliselt erineva arengutasemega lapsele. IAK koostatakse soovituslikult 3a lastele üheks aastaks, 4-7a lastele kaheks aastaks;
- erivajadustega lapsele rakendatakse vajadusel individuaalset arendustegevust eripedagoogi ja/või logopeedi poolt.

Individuaalne arenduskava

Individuaalne arenduskava (IAK, LISA 2) koostatakse rühmakaaslastest oluliselt erineva arengutasemega ja koolipikendust saavale lapsele. IAK koostatakse soovituslikult kuni 3a lastele üheks aastaks, 4-7a lastele kaheks aastaks.

IAK algatab ja koordineerib HEV koordinaator, teavitades sellest rühmameeskonda ning lapsevanemat.

Individuaalse arenduskava koostamise põhimõtted:

- IAK koostatakse meeskonnatöona, milles osalevad kõik lapsega tegelevad täiskasvanud: rühmameeskond, liikumis- ja muusikaõpetaja, tugiisik, eripedagoog, logopeed, lapsevanem;
- IAK koostatakse neis valdkondades, mille arengutase erineb eeldatavast eakohasest arengust: kognitiivne, sotsiaalne, keele ja kõne, mängu-, füüsiline ning enesekohane areng;
- IAK on elektroonne dokument, mis määrab kindlaks lapse erivajadusi arvestava õpetuse individuaalsed eesmärgid ja erispetsialisti arendustegevused, mis on vajalikud õppe-eesmärkide saavutamiseks;
- IAK koostatakse ja salvestatakse ELIIS keskkonnas.

18.3. ERIVAJADUSTEGA LAPSE TOETAMINE

Rühmaõpetaja ülesanded:

- tagavad lapse võimete maksimaalse arendamise, sh kujundavad või loovad lapsele turvalise keskkonna;
- märkavad lapse probleemi, analüüsivad lapse arengut, peavad vajadusel lapse kohta vaatluspäevikut, kuhu fikseerivad kirjalikult lapse positiivsed ja negatiivsed situatsioonid, konfliktid, lahendused jm olulise;
- kaasavad lapse toetamiseks rühma õpetaja abid, assistendid ja võimalusel tugiisiku;
- pöörduvad lapsevanema poole, teavitavad probleemist, selgitavad koduse olukorra, kaasavad lapsevanema koostööle lapse toetamiseks jne. Vajadusel soovivad lapsevanemale HEV koordinaatori, logopeedi ja/või eripedagoogi konsultatsiooni.
- teavitavad ja arutavad probleemi HEV koordinaatoriga ja otsivad koos lahendusi, vajadusel ka liikumis- ja muusikaõpetajaga;
- osalevad rühma ja lapse arendusmeeskondade ümarlaudades ning arengukaartide ja/või individuaalsete arenduskavade koostamisel;
- vestlevad rühma lastega, kujundades erivajadustega kaaslasesse positiivset hoiakut;
- suhtuvad erivajadustega lapsesse mõistvalt, väldivad negatiivseid hoiakuid;

- vajadusel koostavad lapse arengukaardi erispetsialistile ja/või koolivälisele nõustamismeeskonnale esitamiseks;
- vajadusel osalevad lapse individuaalse arenduskava (IAK) koostamisel, selle elluviimisel, kokkuvõtte tegemisel;
- kohandavad rühma tegevusi ja keskkonda vastavalt lapse erivajadusele.

Liikumis- ja muusikaõpetajate ülesanded:

- jälgivad ja analüüsivad laste arengut;
- kohandavad tegevusi ja keskkonda vastavalt lapse erivajadusele;
- kaasavad tegevustes lapse toetamiseks rühmameeskonna ja võimalusel tugiisiku;
- konsulteerivad vajadusel rühmaõpetaja, HEV koordinaatori või lapsevanemaga esile kerkinud probleemist;
- suhtuvad erivajadustega lapsedesse mõistvalt, väldivad negatiivseid hoiakuid;
- vajadusel osalevad rühma ja/või lapse arendusmeeskondade ümarlaudades ning arengukaartide ja/või individuaalsete arenduskavade koostamisel.

Direktori ülesanded:

- võimaldab personalile koolitusi erivajaduslikel teemadel;
- vajadusel muudab personali töökorraldust ja rühma liiki ning taotleb tugiisikuteenust jms lähtuvalt seadusandlusest;
- leiab vajalikud vahendid ja ressursid erivajadustega lapse toetamiseks.

Lapsevanema ülesanded:

- teavitab lasteasutuse töötajaid (rühmaõpetaja, direktor, HEV koordinaator) lapse erivajadustest;
- teeb lasteasutuse töötajatega koostööd lapse arengu toetamiseks;
- osaleb individuaalse arenduskava (IAK) koostamisel;
- vajadusel pöördub erialaspetsialistide ja/või eriarstide vastuvõtule (Innove Rajaleidja keskuse spetsialistid, silma- ja kõrvaarst, ortopeed, neuroloog jm).

18.4. HEV KOORDINAATORI TÖÖ

1. Eesmärgid:

- tugimeeskonna töö koordineerimine;
- erivajadustega laste arengu toetamiseks vajaliku koostöö korraldamine erinevate majasiseste (eripedagoog, logopeed, psühholoog, rühmameeskonnad, tugiisikud, juhtkond) ja -väliste (valla allasutused, valla psühholoog, Rajaleidja, rehabilitatsiooniasutus jm spetsialistid) tugisüsteemide vahel;
- lapse individuaalse arengu igakülgne toetamine kõigis keskkondades (sh ka kodu);
- koostöös tugimeeskonnaga turvalise, tervisliku ja õppimist toetava, motiveeriva ja erivajadusi arvestava füüsilise ning vaimse õpikeskkonna kujundamine.

2. Töökorraldus:

- juhib, koordineerib ja arendab lasteaia tugisüsteemi tööd;
- korraldab tugisüsteemi nõupidamisi ja ümarlaudu;
- koordineerib ja teeb koostööd lapsega tegelevate lasteaiaajaliste (eripedagoog, logopeed, rühmameeskonnad, tugiisikud, juhtkond) ja lasteaiaaväliste (valla allasutused, valla psühholoog, Rajaleidja, rehabilitatsiooniasutus jm) spetsialistidega;
- uurib, hindab ja kaardistab koostöös tugisüsteemi spetsialistide ja õpetajatega lasteaia erivajadustega lapsed ja koolieelikud;
- vastavalt erivajadusele määrab koostöös tugisüsteemi spetsialistidega lapsele sobiva tugimeetme ja jälgib selle tõhusust;
- tõlgendab teiste erialaspetsialistide hinnanguid;
- tagab koos direktoriga iga õppeaasta alguses ja jooksvalt EHIS-e registri nõuetele vastava täitmise erivajaduse osas;
- nõustab õpetajaid ja lapsevanemaid;
- teeb ettepanekuid juhtkonnale tugisüsteemide töö parendamiseks;
- vastutab tugisüsteemi dokumentatsiooni täitmise ja väljastamise eest;
- vajadusel soovib pöörduda lapsega erialaspetsialistide vastuvõtule;
- valib, kohandab ja koostab õpivara;
- korraldab vähemalt korra õppeaastas lapse arengu hindamiseks ja toetamiseks rühma- ja lapse arendusmeeskondade ümarlaud (RAM ja LAM), kuhu kaasatakse ka lasteaia erialaspetsialistid. Ümarlaudade arutelu tulemusena selgitatakse välja ühised pedagoogilised nõudmised, täpsemate arenguhindamiste ja tugimeetmete, s.h. individuaalsete arengukavade vajadus, rühma laste huvid, eelistused jne.

3. Lasteaia HEV koordinaator täidab ja peab alljärgnevat dokumentatsiooni:

- õppeaasta tegevuskava (sh õppe- ja kasvatustöö eesmärgid, põhimõtted ja tegevused);
- individuaalse õppekava (IAK) ja arengukaardi koostamise algatamine ja koordineerimine;
- koolivalmiduskaartide täitmine vajadusel;
- erivajadustega lapse dokumentatsiooni haldamine;
- kokkuvõtted õppeaasta jooksul abi saanud lastest;
- õppeaasta- ja eneseanalüüs.

18.5. ERIPEDAGOOGILINE TÖÖ

1. Eesmärgid:

- eakaaslastest eristuva lapse arengu toetamine ja suunamine; lapse kõnelise ja haridusliku arengu toetamine, sh laste tunnetusprotsesside arendamine (taju, mälu, mõtlemine, tähelepanu), õpioskuste eelduste kujundamine, lugemis- ja kirjutamisvalmiduse, matemaatiliste oskuste ning kõne ja kommunikatsiooni arendamine;
- koostöö tegemine vanemate, õpetajate ja teiste erialaspetsialistidega;
- erivajadusest tulenevate meetodiliste juhiste andmine rühmaõpetajatele ning lapsevanematele.

2. Töökorraldus:

- õppeaasta alguses (september/oktoober) vaatleb lapsi lasteaia tingimustes, et registreerida laste erinevaid teadmisi, oskusi ja käitumisi;
- osaleb rühma- ja lapse arendusmeeskondade ümarlaudadel (RAM ja LAM), kus koostöös rühmaõpetajate ja teiste lasteaia erialaspetsialistidega selgitab välja lapsed, kellega viib läbi täpsema arengu hindamise. Rühmaõpetaja annab informatsiooni erivajaduste kohta, toetudes lastega varem läbi viidud hindamisele ning vaatlustulemustele;
- hindab lapsi lähtuvalt J. E. Strebeleva hindamisskaalast vm hindamisvahendi alusel. Määrab kindlaks lapse reaalse arenguvalla (oskused, teadmised ja võimed, mis lapsel on olemas) ja lähima arenguvalla (milles toimub õppimine ja mida suudab laps abiga);

- teeb lapse arengu hindamisest kirjaliku ja suulise kokkuvõtte lapsevanemale. Enne vanemale tagasisidestamist teeb eripedagoog lapse arengulisest tasemest kokkuvõtte ka rühmaõpetajatele. Kokkuvõtte kajastub Eliis.ee keskkonnas;
- Koostab eripedagoogilist abi vajavatele lastele arendustegevuse üldised eesmärgid, arvestades lapse individuaalseid võimeid ja arengutaset.
- Osaleb vajadusel lapse arengukaardi ja individuaalse arenduskava (IAK) koostamisel.
- Osaleb lapse koolivalmiduse hindamisel ja koolivalmiduskaardi täitmisel.
- Eripedagoogiline arendustegevus toimub individuaalse või grupitööna.
- Vajadusel soovib pöörduda erispetsialisti vastuvõtule.
- Teeb koostööd rühmaõpetaja ja lapsevanemaga, andes tagasisidet lapse arengust ja edusammudest.
- Nõustab lapsevanemaid ja õpetajaid lapse igakülgse arengu toetamiseks.

3. Lasteaia eripedagoog täidab ja peab alljärgnevat dokumentatsiooni:

- Õppeaasta tegevuskava (sh õppe- ja kasvatustöö eesmärgid, põhimõtted ja tegevused).
- Tunnikonspekt ja -plaan iga abisaava lapse kohta Eliis.ee keskkonnas.
- Arengukaardid ja individuaalsed arenduskavad vajadusel.
- Koolivalmiduskaardid eripedagoogilist abi saavatele lastele.
- Kokkuvõtted õppeaasta jooksul eripedagoogilist abi saanud lastest.
- Õppeaasta- ja eneseanalüüs.

18.6. LOGOPEEDILINE TÖÖ

1. Eesmärgid

- Kõnega seotud probleemide ennetamine ning varajane avastamine.
- Suulise ja kirjaliku kõne loome ja mõistmisoskuse ning mitteverbaalse suhtlemise parandamine ja/või arendamine.
- Tajude, mälu ja tähelepanu treening.

2. Töökorraldus

- Õppeaasta alguses kontrollib laste kõnet vajaduspõhiselt. Hindamise vajadus selgub koostöös HEV koordinaatori ja rühmapersonaliga.

- Vajadusel soovitab lapsevanemal lapsega pöörduda erispetsialisti vastuvõtule.
- Määrab abi vajavate lastega töötamise järjekorra ja koostab lapsele logopeedilise abi plaani.
- Arvestab lastega tegevuste läbiviimisel rühma päevakava.
- Arendustegevused toimuvad nii individuaal- kui ka võimalusel grupidundidena.
- Teeb koostööd lasteaiaõpetajate ja lastevanematega:
  1. vajadusel edastab harjutusvara ja tagasiside lapsevanemale ja/või rühmameeskonnale;
  2. vajadusel osaleb laste arendusmeeskondade ümarlaudades (LAM) ning arenguveestlustel;
  3. nõustab vanemaid ja õpetajaid koolipikenduse küsimustes.

3. Lasteaia logopeed täidab ja peab alljärgnevat dokumentatsiooni

- Õppeaasta tegevuskava (sh õppe- ja kasvatustöö eesmärgid, põhimõtted ja tegevused).
- Kõneravi saavate laste nimekiri ja tunniplaan.
- Tunnikonspekt iga abisaava lapse kohta Eliis.ee keskkonnas.
- Arengukaardid ja individuaalsed arenduskavad vajadusel.
- Koolivalmiduskaardid logopeedilist abi saavatele lastele.
- Kõneravi lõppedes koostab logopeed kokkuvõtte, mis annab ülevaate tehtud tööst ja tulemustest.
- Õppeaasta- ja eneseanalüüs.

18.7. MITTE-EESTI KODUKEELEGA LASTE EESTI KEELE ÕPE

Mitte-eesti kodukeelega laps on laps, kelle kodune keel ei ole eesti keel. Mäni lasteaias õpetavad lapsele eesti keelt rühmaõpetajad ja eesti keele õpetaja.

Eesmärgid

- Laps soovib ja julgeb eesti keeles suhelda nii eakaaslaste kui täiskasvanutega.
- Laps tunneb ära ja saab aru eestikeelsetest sõnadest ning lihtsamatest väljenditest.
- Laps kasutab lihtsamaid eestikeelseid sõnu ja väljendeid igapäevases suhtluses.
- Laps tunneb huvi eesti keele ja kultuuri vastu.

Põhimõtted eesti keele kui teise keele omandamisel

- Erinevate meelte kaasamine ja näitlikustamine.
- Laps kasutab lasteaias eesti keelt igapäevategevustes ning suheldes rühmakaaslaste ja täiskasvanutega.
- Õpitu kordamine erinevas kontekstis ja suhtlussituatsioonis.
- Eesti keele õppimine lõimituna teiste valdkondadega.
- Eestikeelsete raamatute olemasolu ja kasutamise võimalus rühmas.
- Koostöö lapsevanematega uute sõnade õppimisel.
- Õpetaja rõhutab õige kõne mudelite kasutamist ning osutab vigadele delikaatselt, korrates sõna või lauset korrektsena.

Eesti keele kui teise keele õpetamise meetodid ja korraldus

- Mitte-eesti kodukeelega lapsed omandavad eesti keele rühmategevuste käigus.
- Õpetajad kavandavad mitte-eesti kodukeelega laste eesti keele õpet rühmaga planeeritud õppe- ja igapäevategevuste käigus. Uut sõnavara seostatakse nädala temaatikaga.
- Mitte-eesti kodukeelega lastele toimub 1-2x nädalas lisaks eesti keele õppetegevus, mida viib läbi eesti keele õpetaja. Töö toimub kuni 6-liikmelistes gruppides vastavalt laste keeletasemele.
- Eesti keele õpetaja osaleb vajadusel koostöös HEV koordinaatori, rühmaõpetaja jt spetsialistidega lapsele eesti keele kui teise keele õppimiseks individuaalse arenduskava (IAK) koostamisel.

Mitte-eesti kodukeelega laste eesti keele õpisisu

Esimene poolaasta

Kuulamine:

- huvi äratamine eesti keele vastu;
- eesti keele kuulamine;
- tegevustes kasutatavate lihtsamatele korraldustele reageerimine;
- lihtsamate õpitud sõnade ja väljendite tundmine tuttavas kontekstis.

Kõnelemine:

- lihtsamate viisakusväljendite tundmine;

- huvi eestikeelsete tegevuste, asjade, nimetuste vastu;
- õpitud sõnade järelekuulamine ja kasutamine tuttavate tegevuste, esemete või omaduste nimetamiseks;
- kontakti loomine täiskasvanu ja teiste lastega.

Hääldamine:

- kuulud sõnade järele hääldamine.

Eesti kultuuri tutvustamine:

- Eesti rahvussümbolite tutvustamine.
- Küsimusele: *mis riigis sa elad?* Vastamine.
- Eesti rahvakalendri tähtpäevade tutvustamine (vastavalt rühma tegevuskavale).

Teine poolaasta

Kuulamine:

- eesti keeles antud korraldustele reageerimine;
- eestikeelse teksti või jutustuse kuulamine, pildi järgi ära tundmine;
- täiskasvanu eestikeelse seletuse ära kuulamine;
- õpitud sõnade ja väljendite tundmine;
- kõne mõistmine suhtlussituatsioonides.

Kõnelemine:

- elementaarsete viisakusväljendite kasutamine suhtlussituatsioonides;
- lihtsamate eesti keelsete fraaside ja lausete koostamine ning kasutamine;
- õpitud sõnavara kasutamine, algatamine ja vestluse lõpetamine;
- küsimustele vastamine õpitud sõnavara piires.

Hääldamine:

- õpitud sõnade õige hääldamine.

Eesti kultuuriga tutvumine:

- Eesti rahvussümbolite nimetamine: sini-must-valge lipp, rukkilill, suitsupääsuke;
- Eestis tähistatava riikliku või rahvuspüha nimetamine.

Järgnev periood (kuni koolimine kuni)

Kuulamine

- Eakohase eestikeelse etteloetud teksti põhisisu mõistmine.
- Uute õpitud sõnade, mõistete ja väljendite tundmine ning mõistmine.
- Igapäevase suhtluskeeles mõistmine.

Kõnelemine:

- õpitud sõnavara piires endast ja oma perest vestlemine;
- eestikeelse luuletuse või laulu peast teadmine;
- küsimustele vastamine, ise mõne lihtsama küsimuse esitamine;
- aktiivne osalemine rühma õppe- ja kasvatustegevustes;
- sõnavara täiendamine läbivõetud teemade ulatuses;
- eakaaslaste ja täiskasvanutega suhtlemine eesti keeles.

Hääldamine:

- uute sõnade õige hääldamine.

Eesti kultuuriga tutvumine:

Vt. "Keel ja kõne" ning "Mina ja keskkond" õpisisu.

19. LAPSEVANEMAGA KOOSTÖÖ PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS

Kohila lasteaed Mäni personal teeb koostööd lastevanematega lapsele turvalise ja jõukohase arengukeskkonna loomisel lasteaias. Kodu kasvatuspõhimõtete tundmine on aluseks lasteaia õpetajale lapse kasvatuskäitumise hindamisel ja lasteaia tegevuse kavandamisel.

Selle jaoks võimaldatakse erinevaid tegevusi;

- igal aastal kevadel toimub koosolek sügisel lasteaeda tulevate laste vanematele, kus tutvustatakse lasteaia õppe- ja päevakava ning töökorraldust. Samuti tutvutakse rühmaõpetajatega;
- rühmade tegevuskavades on planeeritud rühmade koostöö lastevanematega, lastevanemate koosolekud, rühma ja lasteaia ühisüritused, lahtiste uste päevad ja muud toredad ettevõtmised;

- rühmapersonal koostab lapse arengumappi koos lapsevanemaga, lapsevanemale antakse lapse arengust tagasisidet arenguveestluse käigus vähemalt 1x õppeaasta jooksul (vt Info vahendamine ja tagasiside andmine lapse arengu kohta);
- arenguveestluse käigus nõustatakse lapsevanemaid õppe- ja kasvatusküsimustes, samuti koolikohustuse edasilükkamise küsimustes;
- Kohila piirkonnas alaliselt elavate lasteasutuses mittekäivate laste vanemaid nõustavad nende soovil õppe- ja kasvatusküsimustes juhataja või õppealajuhataja. Nemad suunavad lapsevanemad vastavalt vajadusele kas erispetsialistide poole või vastava vanuse rühmaõpetaja juurde;
- lasteaias töötab valla logopeed, kes nõustab nii lasteaias kui piirkonna lapsi ja peresid;
- igast rühmast kuulub 1 lapsevanem hoolekogusse;
- rahulolu uuringud iga kahe aasta järel;
- lastevanemate koolitused;
- projektide põhine koostöö.

20. ÕPPEKAVA UUENDAMINE JA TÄIENDAMINE

- Õppekava täiendatakse ja uuendatakse vastavalt vajadusele pedagoogilise nõukogu otsusega.
- Pedagoogiline personal teeb ettepanekud õppekava muutmiseks pedagoogilisele nõupidamisele.
- Õppeaasta sisehindamise üks osa on õppekava rakendumise analüüsimine.
- Õppekava muudatused kinnitab lasteaias direktor käskkirjaga.

LISA 1. KUUPLAAN

Kuuplaan -

Eesmärgid	Üldoskused	
	Mina ja keskkond	
	Keel ja kõne	
	Matemaatika	
	Kunst	
	Muusika	
	Liikumine	
	Eesti keel kui teine keel	
Temaatika		
Kuu kokkuvõte/analüüs		

LISA 2. INDIVIDUAALNE ARENDUSKAVA

Aeg:

ÜLDANDMED:

Lapse nimi:

Sünniaeg:

Andmed perekonna kohta (ema, isa, õed-vennad):

Lapse varasem arengulugu (vastündinuiga, imikuiga, väikelapseiga):

I ÕPPEAASTA

1. LAPSE ARENGUTASEME KIRJELDUS JA ANALÜÜS
2. ARENDUSTEGEVUSE ÜLDISED TINGIMUSED JA EESMÄRGID

Lapse individuaalseks arenguks vajalikud tingimused ja teenused (õpetaja töövormid, spetsialistide teenused, keskkonna kohandamine jne.):

Arendustöö üldised eesmärgid:

3. TEGEVUSKAVA VALDKONDADE KAUPA

KOGNITIIVSED OSKUSED:

Eesmärk	tegevused	vastutaja	Tulemus

SOTSIAALSED OSKUSED

Eesmärk	tegevused	vastutaja	Tulemus

KEELELISED JA KÕNELISED OSKUSED

Eesmärk	tegevused	vastutaja	Tulemus

MÄNGUOSKUSED

Eesmärk	tegevused	vastutaja	Tulemus

--	--	--	--

FÜÜSILISED OSKUSED

Eesmärk	tegevused	vastutaja	Tulemus

ENESEKOHASED OSKUSED

Eesmärk	tegevused	vastutaja	Tulemus

5. IAK KOOSTAJAD/VASTUTAJAD:

(amet, nimi ja allkiri)

Lapsevanem:

Kuupäev:

6.KOKKUVÕTE

5.1 Tagasiside meeskonnaliikmetelt, sh lapsevanemalt.

5.2 Edasise arendustegevuse põhisuunad.

Kuupäev:

Oslejad:

LISA 3. KOHILA LASTEAED MÄNNI KOOLIVALMIDUSKAART

Lapse nimi:

Sünniaeg:

Lasteasutus:

Kodune keel:

1. Üld- ja peenmootorika

Juhtiv käsi on parem / vasak käsi.

Käsitseb õigesti kirjutus- ja töövahendeid: pliiaatsit, pintsli, kääre, nõela, naasklit, söögiriistu.

Matkib täiskasvanut liigutuste sooritamisel, valitseb oma liigutusi.

Keskendub sihipäraseks kehaliseks tegevuseks.

2. Eneseteenindus

Hoiab korras oma tööpaiga ja töövahendid.

Korrastab iseseisvalt oma riietuse ja soengu.

Saab hakkama eneseteenindamisega.

3. Huvid ja motivatsioon

Tegutseb sihipäraselt, suudab keskenduda kuni ..... minutit.

Tegutseb uudes olukorras täiskasvanu juhiste järgi.

Kuulab katkestamata, suudab jälgida ja meeles pidada täiskasvanu seletust/demonstratsiooni.

Suhtub õppimisse positiivselt – tahab õppida, uurida, esitada küsimusi, avastada, katsetada.

Tunneb rõõmu liikumisest / tegutsemisest. Armastab istuvaid tegevusi.

4. Mäng ja sotsiaalsed oskused

Tahab ja julgeb suhelda.

Algatab mängu ja tegevusi / vajab tegevuse või mängu algatamiseks täiskasvanu / kaaslase initsiatiivi.

Rakendab mängudes loovalt oma kogemusi, teadmisi ja muljeid ümbritsevast maailmast.

Suudab mängu käigus probleeme lahendada ja jõuda mängukaaslasega kokkuleppele.

Tunneb rõõmu võidust ja suudab taluda kaotust võistlusmängus.

Eelistab mängida üksinda.

Suudab valdavalt oma emotsioone valitseda ning tugevaid emotsioone nt rõõmu ja viha põhjuseid kirjeldada.

Suudab tegutseda iseseisvalt.

Talub muutusi ja vanematest eemalolekut.

Oskab teistega teha koostööd / meeldib tegutseda üksi.

Hoolib teisest inimestest, osutab abi ja küsib seda vajadusel ka ise.

On enesekindel, tahab ja julgeb esineda / väldib ärevust tekitavaid situatsioone nt esinemist / on tagasihoidlik, vajab julgustamist ja toetust.

On tundlik oma ebaõnnestumiste ja teiste hinnangute suhtes, vajab täiskasvanupoolset julgustamist.

Järgib kokkulepituid reegleid ja üldtunnustatud käitumisnorme.

5. Eeluskused emakeeles ja matemaatikas

Eristab sõnas häälikuid, määrab nende järjekorra ja pikkuse.

Veerib kokku 1-2 silbilisi sõnu / loeb sõnu aimamisi ja eksib sageli / loeb sõnade kaupa ja kordab sõna valjusti / loeb lauseid / loeb ladusalt teksti. Mõistab loetu tähendust.

Omab õiget hääldust ja head diktsiooni.

Kirjutab joonistähedega 1-2 silbilisi sõnu õigesti järjestatud ühekordsete tähtedega.

Võrdleb hulki, kasutades mõisteid rohkem, vähem, võrdselt.

Mõistab arvude rida 12-ni / 10-ni / 5-ni, tunneb numbrimärke ning oskab neid kirjutada.

Liidab ja lahutab 12 / 10 / 5 piires ning tunneb märke +, -, =.

Ülesannete täitmisel püüab esmalt aru saada / hakkab kohe ülesannet täitma, katkestab kiiresti tegevuse / täidab ainult tuttavaid ülesandeid.

Koostab ja lahendab kahe esemete hulga järgi matemaatilisi jutukesi.

Leiab erinevate kujundite hulgast ringi, kolmnurga, ristküliku, ruudu ning kera ja kuubi, kirjeldab neid kujundeid.

Määrab kellaega täistundides / orienteerub ajamõistetes.

Orienteerub ruumis ja paberil.

6. Koolieelses lasteasutuses rakendatud tugiteenused

Ajavahemikul ... on saanud eripedagoogilist/logopeedilist abi: häälikuseade / foneemikuulmise arendamine / kõnearendus / psüühiliste protsesside arendamine.

Ajavahemikul ... on koostatud individuaalne arenduskava järgmistes valdkondades: ... .

7. Kokkuvõtte lapse koolivalmidusest

Lapse arengu tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed, soovitused
<p>Laps ootab kooli minemist.</p> <p>Lapsele meeldib (laulmine / käeline tegevus / sport / liikumine / etlemine / lugemine / ... ning ta on osalenud laulukonkurssidel / näitustel / spordivõistlustel /...)</p> <p>Lapsel õnnestub ülihästi / on andekas .... ning vajab lisaülesandeid. (<i>Lapse silmaring.</i>)</p>	<p>Arendamist vajavad täiendavalt enne kooli: (üld- ja peenmotoorika / eneseteenindus / mäng ja sotsiaalsed oskused / tunnetustegevus / eeluskused emakeeles ja matemaatikas).</p> <p>Vajab edasist eripedagoogilist/logopeedilist abi: (häälikuseade / foneemikuulmise arendamine / kõnearendus / psüühiliste protsesside arendamine.)</p>

Koolivalmiduskaardi koostajad:

Väljastaja:

Kuupäev: